

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Pěstounská péče na přechodnou dobu – fenomén současné náhradní rodinné péče

Vypracovala: Bc. Blanka Sedláčková Vinklerová

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová, PhD.

České Budějovice 2015

Abstrakt

Pěstounská péče na přechodnou dobu nebo také profesionální pěstounská péče je poměrně novým institutem v oblasti náhradní rodinné péče. Ačkoli v zákoně ji bylo možné nalézt už v roce 2006, ve větší míře začala být využívána až téměř o sedm let později. Teprve tehdy byly pro její výkon legislativně upraveny konkrétní podmínky. Účelem této formy náhradní rodinné péče je předcházení umístování dětí do ústavní výchovy. V podstatě jde o to, že dětem, které nemohou být z různých důvodů krátkodobě vychovávány ve vlastní biologické rodině, je dána možnost překlenout toto období v rodině profesionálních pěstounů. Lze u nich maximálně eliminovat nepříznivé dopady pobytu v ústavním zařízení.

Na profesionální pěstounskou péči je možné nahlížet z různých úhlů pohledu a tím pádem ji rozdílně hodnotit. Zcela jistě má svá pozitiva i negativa či možná úskalí. Je nesporné, že dobře fungující rodina je pro výchovu dítěte a péči o ně tím nejvhodnějším prostředím. Poskytuje dítěti domov, jistotu, bezpečí, zázemí, lásku a cit. Navazování citové vazby je jedním z několika nejdiskutovanějších faktorů důležitých pro vývoj dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu. Odborníci i laici hledají odpověď na otázku, zda je či není v zájmu dítěte citově přilnout k osobám, u nichž nemůže trvale zůstat, pro které děti je vlastně profesionální pěstounská péče vhodná, zda jsou děti žijící krátkodobě v pěstounské péči méně ohroženy citovou deprivací než děti umístované do ústavní péče či zda je zákonem stanovená délka této formy pěstounské péče dostatečná. Další otazníky se týkají úrovně lékařské péče poskytované novorozencům v profesionální pěstounské rodině a míry rizika ohrožení vznikem traumat a stigmatizujících prožitků oproti dětem žijícím v ústavní výchově. Vzhledem k tomu, že je tento typ pěstounské péče využíván zatím krátkodobě, nejsou odpovědi na výše zmíněné otázky zcela jednoznačné.

Cílem této práce je zmapovat a zhodnotit dosavadní zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu a pokusit se přiblížit na základě zjištěných skutečností, co tato forma náhradní rodinné péče dětem přináší. Záměrem je i z bezprostřední blízkosti

nahlédnout na osoby samotných pěstounů, jejich dosavadní zkušenosti a přístup k výkonu této činnosti.

Za účelem dosažení stanoveného cíle byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu, metoda dotazování, technika polořízeného rozhovoru a technika sekundární analýzy dokumentů. V první části výzkumu byly provedeny rozhovory s prvním výzkumným souborem tvořeným pěstouny vykonávajícími pěstounskou péči na přechodnou dobu. Druhou částí výzkumu byly rozhovory uskutečněné s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí, kteří se zabývají výkonem agendy náhradní rodinné péče. V třetí části výzkumu byly analyzovány opatrovnické spisy dětí, které byly do pěstounské péče na přechodnou dobu umístěny.

Ze zjištěných výsledků vyplývá, že nejčastějšími důvody pro svěření dětí do této formy pěstounské péče je bezprostředně následující realizace osvojení dítěte, tzn. že dosud je využívána zejména pro novorozené děti určené k adopci. V menší míře se vyskytují důvody jiné, resp. minimálně jsou do profesionálních pěstounských rodin umisťovány děti starší. S ohledem na tyto skutečnosti se ukazuje, že je nutné hodnotit pěstounskou péči na přechodnou dobu podle věkové kategorie dětí do ní svěřených. Pozitivem se bezesporu ve všech případech jeví individuální přístup k dítěti, který minimalizuje citovou deprivaci a vznik traumat, rozvoj prvků vazebného chování a dostatek podnětů ovlivňujících vývoj dítěte. V případě starších dětí jsou to zkušenosti se životem v dobře fungující rodině a pozitivní výchovné působení. Vytvoření citové vazby mezi dítětem a pěstounem a následně její ztráta způsobená odchodem dítěte z rodiny je rizikovější u dětí starších než u novorozenců a batolat. Požadavek nenavázání citové vazby mezi dítětem a pěstounem se ukázal jako zcela nereálný. Za nevýhodu profesionální pěstounské péče lze zejména z pohledu pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí pokládat v některých případech absenci stálého lékařského dohledu. Děti určené pro adopci jsou často děti z nesledovaných těhotenství či děti rizikových rodičů, to znamená děti s neznámou anamnézou, jejichž vývoj může být z těchto důvodů rizikový, a tudíž vyžaduje v prvních týdnech života odbornou lékařskou péči. Negativem se ukázala i nepružnost některých soudů, pro kterou někdy bývá řízení

o osvojení velmi zdlouhavé. Důsledkem je zbytečně dlouhá doba, kterou dítě stráví mimo trvalou péči nové stabilní rodiny.

Výsledky výzkumu také poukázaly na pozitivní motivaci pěstounů k výkonu profesionální pěstounské péče, na nesporné obohacení, které tato činnost přináší celým jejich rodinám, a na uspokojení vyplývající ze smysluplnosti práce, kterou dělají.

Autorka práce je přesvědčena, že institut pěstounské péče na přechodnou dobu je bezpochyby pro určitou kategorii dětí velice přínosný. Je nutné zodpovědně rozlišovat, které dítě do této formy pěstounské péče umístit, a pro které není vhodná. Za stěžejní pokládá výběr pěstounů, na jejichž osobnostech je založen průběh pěstounské péče a následný přechod dítěte do péče další.

Výsledky předložené práce mohou přispět k vytvoření ucelenějšího obrazu o významu pěstounské péče na přechodnou dobu s ohledem na její přínos pro nezletilé děti. Práce bude poskytnuta pracovníkům oddělení sociálně-právní ochrany dětí a krajským úřadům, které rozhodují o výběru pěstounů a posuzují v součinnosti s orgány sociálně-právní ochrany dětí vhodnost dětí umísťovaných do profesionálních pěstounských rodin. Také by mohla být nápomocna organizacím zajišťujícím kurzy přípravy pěstounů na přechodnou dobu.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče

Pěstounská péče

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Profesionální pěstounská péče

Ústavní výchova

Abstract

Short-term foster care, otherwise known as professional foster care, is a fairly new form of substitute family care. Despite it having been incorporated in law since 2006, short-term foster care have only begun being employed seven years later. Only then the details of its administration were laid out in legislation. Purpose of this form of substitute family care is to prevent a placement of children into institutional care. Children that for various reasons can't temporarily live with their biological family are given a chance to overcome this period with professional foster parents. Thus it's possible to eliminate the negative effects of placement in the institutional care.

It's possible to look at the professional foster care from different angles and thus assess it differently. Certainly, it has its positive and negative aspects as well as possible problems. It's undeniable that a well-functioning family is the best environment for raising and caring for a child. Family gives child a home, stability, protection, shelter, love and affection. Forming an emotional bond is one of the most discussed factors contributing to the proper development of children placed in short-term foster care. Experts as well as the general public are looking for answers to the questions whether or not it's in the interest of the child to form an attachment to someone who's with them only for a short period of time, which children is professional foster care best suited for, whether children living in short-term foster care placements are less prone to suffer from emotional deprivation than children placed in institutional care or whether the duration of this form of foster care is sufficient. More questions arise over the degree of health care provided to infants placed with a professional forster family as well as over the level of risk of these children suffering traumas and stigmatizing experience compared to children living in institutional care. Taking into consideration that this form of foster care is not being implemented for long, there are no definite answers to these questions.

The objective of this thesis is to survey and assess the experience gained so far from implementing short-term foster care and to try and describe based on (previously)

established facts how the children benefit from this form of substitute family care. The purpose is also to take a closer look at the foster parents themselves, their experience and their approach to fostering.

In order to meet the set objective I chose a qualitative research strategy, the interview as a method, a semi-structured interview and a secondary analysis strategies. In the first part of the research interviews were conducted with the first set of responders consisting of professional foster parents. During the second part of the research interviews were carried out with child welfare workers who specialize in substitute family care. In the third part of the research case files of children placed in short-term foster care were analyzed. The results show that the most common reason for placing a child in this form of foster care is the impending adoption, i. e. it's mainly being used for infants whilst adoption placements are sorted out for them.

To a lesser extent there are other reasons, respectively a minimum of older children are placed with professional foster families. Given these facts, it appears necessary to regard the short-term foster care differently depending on the age group of children placed in it. Undeniable merits of all cases of short-term foster care are an individual approach to each child that minimizes emotional deprivation and development of trauma, the development of the attachment behaviour and enough stimuli to influence a child's development. In the case of older children these are an experience of living in a well-functioning family and a positive educational impact. Developing an attachment between the child and the foster parent and then losing it because of the child's departure from a family is more risky for older children than newborns and toddlers. Claim that no attachment is to be formed between the child and the foster parent proved entirely unrealistic.

The lack of permanent medical supervision can be seen as a disadvantage of professional foster care especially from the perspective of child welfare workers. Children placed for adoption often come from not monitored pregnancies or parents at-risk, i.e. these are children with unknown history whose development can therefore be risky, so they require a professional medical care in the first weeks of their lives. Another downside is the inflexibility of certain courts, sometimes resulting in adoption

proceedings taking unduly long. The outcome is an unnecessarily long period of time that a child spends without the permanent care of a new, stable family. Research results have also indicated foster parents' positive motivation to professional fostering, an undisputed enrichment that this occupation brings their entire families and a satisfaction resulting from the meaningfulness of their work.

The author believes that the institute of short-term foster care is undoubtedly very beneficial for a certain category of children. It is necessary to distinguish responsibly which child should be placed in this particular form of foster care and for which it is unsuited. She considers the choice of foster parents whose character determines the course of fostering and the child's subsequent transition to other forms of care to be crucial.

The results of this work can help to create a more comprehensive picture of the importance of short-term foster care with regard to its benefits to minors. The work will be provided to child welfare department workers and to regional authorities that approve of foster parents and in cooperation with child welfare departments assess the suitability of children placed with professional foster families. It could prove to be helpful to organizations that are holding training programmes for professional foster parents.

Keywords

Substitute family care

Foster care

Short-term foster care

Professional foster care

Institutional care

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 18. 5. 2015

.....

Bc. Blanka Sedláčková Vinklerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování Mgr. Bohdaně Břízové, Ph.D za odborné vedení, za podnětné a cenné připomínky, morální podporu, pochopení a především velkou snahu a trpělivost, kterou mi věnovala při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

Obsah	10
Úvod	12
1 Současný stav.....	14
1.1 Rodina	14
1.2 Náhradní výchovná péče	15
1.3 Náhradní rodinná péče.....	17
1.3.1 Obecné vymezení.....	17
1.3.2 Formy náhradní rodinné péče	18
1.3.3 Zákonná úprava náhradní rodinné péče	23
1.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	23
1.4.1 Vymezení pojmu.....	23
1.4.2 Vznik, zánik a zprostředkování	26
1.4.3 Dohoda o výkonu pěstounské péče a finanční zajištění.....	28
1.4.4 Kritéria výběru pěstounů	29
1.4.5 Děti vhodné pro pěstounskou péči na přechodnou dobu.....	30
1.4.6 Pozitiva pěstounské péče na přechodnou dobu	31
1.4.7 Negativa pěstounské péče na přechodnou dobu	33
1.4.8 Význam biologické rodiny v pěstounské péči na přechodnou dobu..	35
1.5 Statistika v oblasti pěstounské a poručenské péče v ČR.....	36
2 Cíl práce.....	41
2.1 Cíl práce.....	41
3 Metodika.....	42
3.1 Metodický postup.....	42
3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	44
3.2.1 Soubor N1.....	44
3.2.2 Soubor N2.....	45
4 Výsledky.....	46
4.1 Výsledky rozhovorů s pěstouny vykonávajícími pěstounskou péči na přechodnou dobu	46
4.2 Výsledky rozhovorů s pracovníky orgánů sociálně právní ochrany dětí ..	60

4.3	Výsledky analýzy sekundárních dokumentů	71
5	Diskuze	73
6	Závěr	85
7	Seznam použitých zdrojů.....	87
8	Seznam příloh	93

Úvod

Pro svou práci jsem si vybrala téma pěstounské péče na přechodnou dobu. Pracuji jako sociální pracovnice na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a mám ve své kompetenci agendu náhradní rodinné péče. Z tohoto titulu se zabývám případy dětí vhodných pro umístění do náhradní rodinné péče, tedy i do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Jedná se o relativně nový institut náhradní rodinné péče, který je mnohými odborníky v dané oblasti v současné době velice propagován. Vzhledem k tomu, že je využíván poměrně krátkou dobu, a zkušeností s ním není mnoho, nejsou zatím zcela zřejmá ani jeho pozitiva, ani jeho negativa.

Pěstounská péče na přechodnou dobu má výrazně změnit charakter náhradní rodinné péče. Vzhledem k tomu, že má být při řešení nepříznivé situace dětí využívána přednostně, má bránit nadbytečnému umístění dětí do ústavních zařízení. To je také důvodem, proč se názory na pěstounskou péči na přechodnou dobu různí, a to jak u laické, tak zejména u odborné veřejnosti. Pro jedny je tento typ pěstounské péče s ohledem na blaho a zájem dětí tím nejlepším řešením, protože je řešením nahrazujícím a zamezujícím umístění dětí do ústavu, podle jiných dětem přináší nejistotu, riziko zbytečného navazování citových vazeb, které nelze prohlubovat, časté střídání výchovného prostředí.

Důsledkem využívání této formy náhradní rodinné péče má být rušení ústavních zařízení pro děti do tří let věku, které by v případě potřeby měly být umístěny výhradně do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Ve své diplomové práci chci zmapovat a zhodnotit dosavadní výsledky a zkušenosti týkající se této nové formy náhradní péče, a to z pohledu sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí a z pohledu pěstounů, kteří tzv. profesionální pěstounskou péči vykonávají. Chci zjistit, co dosud praxe přinesla, a také z jakých důvodů jsou nejčastěji děti do pěstounské péče na přechodnou dobu umístěny.

Domnívám se, že poznatky a informace získané pro mou diplomovou práci budou užitečné a přínosné nejen pro mne samotnou, ale i pro mé kolegy a kolegyně pracující v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, a mohou rozšířit obzory i široké veřejnosti.

Konkrétní vyjádření osob, které jsou této problematice nejbližší, mohou mnohým pomoci při upřesnění či vyjasnění názoru na výhody a nevýhody, pozitiva a negativa pěstounské péče na přechodnou dobu. V konečném a nejdůležitějším důsledku by tyto výsledky měly směřovat k nejlepšímu zájmu dětí, které byly připraveny o přirozenou podporu vlastní rodiny, a jejichž většinou neblahé zkušenosti často ovlivňují celý jejich další život.

1 Současný stav

1.1 Rodina

Rodina je prvním modelem společnosti, s kterým se dítě setkává. Je zde formován jeho osobní vývoj a postoj k ostatním lidem a utvářen hodnotový žebříček podle vlastních tradic. Model rodiny, který tvoří rodiče, jejich děti, případně prarodiče, vykazuje stabilitu v čase. Je to nejpřirozenější model a jsou na něm založeny prakticky všechny společnosti. Vytváří kontinuitu a pouta solidarity mezi jednotlivými generacemi. Je těžko postradatelná i pro dospělého člověka. Poskytuje mu pocit vlastní hodnoty a smysluplnosti své existence, na kterých závisí jeho psychická pohoda a zdraví (Matoušek, 1993).

Vágnerová (2005) charakterizuje rodinu jako nejvýznamnější sociální skupinu, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Všichni členové rodiny jsou ve vzájemné interakci, vzájemně se ovlivňují a přizpůsobují, často neuvědoměle. Rodina dítěti individualizovaně a pro ni typickým způsobem zprostředkovává sociokulturní zkušenosti.

Základními funkcemi rodiny je přinášet uspokojení všem svým členům a připravit dítě pro život v dané společnosti. Má-li být dítě dobře připraveno, musí rodina dobře fungovat. Všichni ti, kdo jsou jeho vychovateli, musí mu být dobrými vzory. Dítě může zažívat dobrodiní rodinné výchovy i v takovém společenství, které podle zákona rodinou vůbec není, a naopak může strádat tam, kde jsou navenek všechny znaky řádné rodiny nepochybně přítomny (Matějček, Dytrych, 1999).

Na předchozí autory navazuje Sobotková (2007), podle které je rodina skupinou lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených vztahů. Členové jsou často vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společenským uspořádáním života v určité životní etapě. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde např. o rodinu náhradní. Dobrá náhradní rodina podle názoru Škoviery (2007) nabízí vztahy na celý život, navíc ve

stabilním „personálním“ rámci. A pokud se do ní dítě dostane v útlém věku, má šanci prožít standardní psychosociální vývoj.

Základními principy rodinné výchovy, které ji odlišují od výchovy ústavní, je vzájemné uspokojování duševních potřeb dětí a jejich rodinných vychovatelů, trvalost a hloubka citových vztahů, společná budoucnost a sdílení místa, času a prožitků (Matějček, Dytrych, 1999).

Matějček (1986) zdůrazňuje, že rodina vytváří dokonalé prostředí pro poznání sociálních vztahů. Dítěti je umožněno poznávat i vztahy navenek a postoje svých blízkých k věcem, práci, myšlenkám. V ústavním zařízení jsou tyto možnosti omezené, dítě poznává vychovatele především ve vztahu k sobě samému a ve vztahu k dalším dětem.

Rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura a společnost. Je hlavním činitelem socializace – tvorby společnosti z nedospělých jedinců (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Kvalita rodiny se projeví v uspokojování nejen biologických, ale i psychických potřeb dítěte. Význam rodiny v životě dítěte je nenahraditelný. Pro jeho vývoj je kromě objektivního stavu rodiny důležité i jak ono samo rodinu vnímá a chápe, jak se vyrovná se svou minulostí a k jaké budoucnosti bude směřovat (Ptáček a kol., 2011).

Už v roce 1974 Tutt kladl důraz na skutečnost, že pro zdravý rozvoj dítěte je třeba uspokojit jak jeho psychické potřeby, tak jeho personální vztahy s dospělými a jinými dětmi. Dítě by mělo vyrůstat tak, aby si uvědomovalo svou vlastní hodnotu a mělo možnost vlastní identifikace. Schaefferová (1995) dokonce v rodině vidí umělecké dílo, které se neustále vyvíjí, místo, kde se utvářejí mezilidské vztahy, a kolébku tvořivosti.

1.2 Náhradní výchovná péče

V případech, kdy vlastní rodina dítěte je z různých důvodů nefunkční a nemůže péči o děti zabezpečit, je třeba zajistit pro dítě náhradní výchovnou péči (Nožářová, 2012). Prvním typem náhradní výchovné péče je péče ústavní. Druhým typem je

náhradní rodinná péče, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se podobá životu v přirozené rodině (Bubleová, 2007).

Ústavní výchovu soud nařídí jen jako nezbytné opatření, když předtím zváží, zda dítě přednostně nesvěří do péče konkrétní osoby. Zásah, jako je umístění dítěte do ústavního zařízení, musí být opravdu nezbytný s ohledem na další okolnosti. Ústavní výchovu lze nařídít nejdéle na dobu tří let. Soud ji může o další tři roky prodloužit nebo zrušit. Z důležitých důvodů ji může také prodloužit rok po dosažení zletilosti dítěte (Rodinné právo v novém občanském zákoníku, 2014).

Česká republika je stále na prvním místě v Evropě v počtu dětí ve věku od narození do tří let v ústavech. Jak uvádí Matoušek a Pazlarová (2010), řada zemí střední a východní Evropy prochází v současnosti procesem transformace ústavní péče o děti. V naší zemi mají ústavní formy péče tradici sahající do dob Rakousko-uherské monarchie. Také marxistická ideologie výchovy viděla výhodu kolektivů v jednotném a soustředěném působení, a tím pádem v utváření vyvíjející se osobnosti dítěte v souladu s ideálem „socialistického člověka“ (Matoušek a Pazlarová, 2010).

Na základě právní úpravy platné od 1. 1. 2013 by mělo docházet k omezování ústavní výchovy v rámci kojeneckých ústavů a dětských domovů, jejichž služby by z větší části měly přecházet na profesionální pěstouny (Bubleová, 2013).

Na rozdíl od náhradní rodinné péče nemohou podle názoru Ptáčka a Kuželové (2011a) ústavní zařízení poskytnout dětem potřebné zázemí, soukromí a zejména dostatečné sociální a citové podněty.

V roce 2010 poukázali Matoušek a Pazlarová (2010) na mnohé faktory způsobující obtížnost českého přechodu na náhradní péči v rodinách. Jedná se např. o tyto faktory:

- malá informovanost subjektů angažujících se v ústavní péči a příslušných úředníků o alternativní systémy péče o ohrožené děti,
- zdravotnická hlediska týkající se zejména dětí se zdravotním postižením, které vyžadují podle názoru některých autorit zdravotnický kvalifikovaný pečující personál, který nemůže být nahrazen pěstounskými rodinami,
- některé ústavy jako významní zaměstnavatelé v regionech s vyšší nezaměstnaností,

- transformace ústavní péče v roce 2002, která zmenšila velikost výchovných skupin v ústavních zařízeních.

1.3 Náhradní rodinná péče

1.3.1 Obecné vymezení

System náhradní rodinné péče je založen na individuálním a odborném hledání vhodného řešení pro dítě, které z nejrůznějších důvodů nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině (Hofrová, Rotreklová, 2008).

Náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou. Tento princip vyplývá z mezinárodních úmluv i z platných českých právních předpisů. Právní úprava platná od 1. 1. 2013 stanovila ústavní péči fakticky až jako poslední možnost zajištění výchovy dítěte (Bubleová, 2013). Konkrétně zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění říká: „Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídít ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud při tom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby.“ Další ustanovení téhož právního předpisu uvádí: „Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově“.

Do náhradní rodinné péče jsou v naprosté většině případů umisťovány děti, o které se jejich rodiče nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. Dle Matějčka (2002) se jedná o takzvaně *sociálně osiřelé děti*. Do náhradní péče tyto děti nejčastěji přicházejí z porodnic, dětských nemocnic, dětských domovů, diagnostických ústavů a dalších zařízení. Do nových rodin však mohou přicházet děti i z původní rodiny, v níž nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány. Jsou to děti mající samozřejmě stejné potřeby, požadavky a práva jako všechny ostatní děti. Je to právo na lásku, bezpečí, výchovu a vzdělání, na zdravotní a sociální péči a mnoho dalších okolností ovlivňujících jejich zdravý psychosociální vývoj (Matějček, 2002).

1.3.2 Formy náhradní rodinné péče

Mezi instituty rodinného práva patří svěřeni do péče jiné osoby, osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství a opatrovnictví dítěte.

Svěření do péče jiné osoby

Ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění říká: „Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka. Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte“.

Podmínkou svěřeni dítěte do péče jiné osoby je, aby tato osoba poskytovala záruku zdárné výchovy. Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla přednost příbuznému dítěte, ale může to být i osoba dítěti blízká, k níž má dítě vytvořený citový vztah. Dítě může být také svěřeno do společné výchovy manželů. Soud při svém rozhodování vymezí osobám, kterým dítě svěřuje, rozsah jejich práv a povinností vůči dítěti. Svěřeni do péče jiné osoby než rodiče je možné pouze v případě, že rodičům je možné uložit vyživovací povinnost vůči dítěti (Bubleová, 2013).

Osvojení

Bubleová (2010) charakterizuje osvojení jako nejvyšší možnou formu náhradní rodinné péče, neboť dítě získává novou rodinu se vším všudy, včetně všech příbuzenských vztahů. Vztahy k původní biologické rodině zanikají. Osvojitelé jsou ze zákona zapsáni do rodného listu dítěte. To ovšem neznamená, že osvojené děti jsou bez minulosti. Dítě má své kořeny, má svou identitu, kterou nelze potlačovat, ale je třeba ji dál budovat a nenásilně ji propojovat s životem v nové rodině.

Osvojit dítě může manželská dvojice, jeden z manželů, pokud s osvojením souhlasí i druhý manžel, manžel či manželka rodiče, výjimečně i osoba bez partnera. Osvojit lze pouze dítě takzvaně „právně volné“. Tímto pojmem je označováno dítě, jehož rodiče podepsali písemný souhlas s aktem osvojení, nebo se dlouhodobě, řádově několik měsíců, o dítě nezajímali, tzn. nenavštěvovali ho, neprojevovali zájem získat o něm

informace. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl (Gabriel, Novák, 2008).

Podle nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., platného počínaje dnem 1. 1. 2014 lze osvojit vedle nezletilého dítěte i osobu zletilou, není-li to v rozporu s dobrými mravy. Osvojení zletilého má právní následky pro osvojencovy potomky, jen pokud se narodili později. Osvojenec si ponechává své dosavadní příjmení, ale se souhlasem osvojitele k němu může připojit i příjmení osvojitele (Občanský zákoník, 2012). O osvojení rozhoduje na návrh soud. Novou právní úpravou dochází k přenesení některých rozhodovacích pravomocí z orgánů sociálně-právní ochrany dětí na soudy.

K osvojení je třeba souhlasu dítěte. Pokud dosáhlo věku dvanácti let, dá souhlas samo. V opačném případě za něho udělí souhlas opatrovník. Před rozhodnutím soudu o osvojení musí uplynout tzv. „preadopční péče“ osvojitele o osvojované dítě, která neskončí dříve než uplynutím šesti měsíců. Osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let od rozhodnutí soudu (Rodinné právo v novém občanském zákoníku, 2014).

Matějček (2002) povyšuje osvojení na poslání, kterým je a zůstává nahradit dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, ale také přispívat výchovou, péčí a láskou k naplňování smyslu života osvojitelů, v jejichž rodině začíná osvojenec žít.

Poručenství

Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl pozastaven nebo byli omezeni ve své svéprávnosti. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte, avšak nevzniká mezi nimi ze zákona takový poměr, jaký je mezi rodiči a jejich dětmi. Povinností poručníka je dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek. Ustanovený poručník může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. Vyživovací povinnost k dítěti mu nevzniká (Bubleová, 2013).

Poručník má povinnost podávat soudu zprávy o osobě poručence, jeho vývoji a prospívání. V podstatných záležitostech podléhá každé rozhodnutí poručníka schválení soudu. Psychologické nároky kladené na poručníky jsou obdobné jako nároky kladené na pěstouny (Gabriel, Novák, 2008).

Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Pokud se tak nestane, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině. Stejně jako pěstouni uzavírají poručníci s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, s krajským úřadem nebo s pověřenou osobou Dohodu o výkonu pěstounské péče upravující podrobnosti ohledně výkonu jejich práv a povinností (Bubleová, 2014).

Matějček (2002) upřesňuje, že poručenství je staronovým institutem, který vnesla do právní úpravy novela zákona o rodině z roku 1998.

Opatrovnictví dítěte

Podle Bubleové (2013) ustanovuje soud dítěti opatrovníka pro případ střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi těchto rodičů navzájem, dále v případě ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské odpovědnosti, řízení o osvojení nebo z jiných důležitých důvodů, kdy je to v zájmu dítěte.

Matějček (2002) vysvětluje, že o ustanovení opatrovníka vydává soud rozhodnutí, v němž vymezí rozsah jeho práv a povinností vůči dítěti, a to vždy s ohledem na důvod, pro který byl opatrovník dítěti ustanoven. Opatrovník není zákonným zástupcem dítěte. Ve srovnání s poručníkem nahrazuje rodiče pouze v omezeném rozsahu.

Rozlišujeme tři druhy opatrovnictví – pro správu jmění dítěte, kolizní opatrovnictví a opatrovnictví z jiného důležitého důvodu. Kolizním opatrovníkem je soudem ve většině případů ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí (Rodinné právo v novém občanském zákoníku, 2014).

Pěstounská péče

Matějček (2002) definuje pěstounskou péči jako státem garantovanou a kontrolovanou formu náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěti i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Zaniká dosažením zletilosti dítěte nebo opět soudním rozhodnutím. Pěstoun má právo zastupovat dítě jen v běžných

záležitostech. K výkonu mimořádných záležitostí musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud (Bubleová, 2010).

Pro svěření dítěte do pěstounské péče je podle názoru Matějčka (2002) z hlediska právního rozhodujícím činitelem pouze zájem dítěte. Novotná a Průšová (2004) ovšem pozorují, že zájem dítěte se může v různých časových úsecích jeho života měnit, ale musí být vždy nadřazen zájmu dospělých.

Děti vhodnými pro pěstounskou péči jsou často děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti vyššího věku, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika (Matějček, 2002). Jsou to děti, které prošly těžkými životními situacemi, děti, které nevěří okolnímu světu a přesto potřebují a touží k někomu patřit. Potřebují člověka, který je přijme bez výhrad a předsudků (Tobiášová, 2014).

S ohledem na výše uvedená tvrzení Sobotková (2003) uvádí, že jsou pěstounské rodiny specifickým typem rodin, které by měly být vzhledem k pestrosti okolností rodinného života a nepředvídatelnosti různých obtíží velmi odolné.

Dítě může být svěřeno do společné pěstounské péče manželů nebo do pěstounské péče jednotlivce. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstouni i děti svěřené do pěstounské péče jsou hmotně zabezpečeni dávkami v pěstounské péči. Mezi dítětem a pěstouny nevzniká příbuzenský vztah. Dítěti zůstává příjmení po vlastních rodičích. Pokud je dítě ve věku, kdy je schopno posoudit dosah náhradní rodinné výchovy, má právo se k ní vyjádřit (Matějček, 1999).

Bubleová (2014) konstatuje, že v rámci občanského zákoníku platného od 1. 1. 2014 jsou nově upravena základní východiska pěstounské péče. Do této formy péče jsou svěřovány děti, jejichž výchova u rodičů není dlouhodobě či krátkodobě zajištěna. To znamená, že tyto děti většinou své rodiče znají, a tudíž se předpokládá i styk rodiče s dítětem. To ustanovuje přímo zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění – pěstouni mají povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči, a umožnit styk dítěte s nimi, nestanoví-li soud jinak.

Tuto povinnost mají pěstouni zpravidla upravenou v Dohodě o výkonu pěstounské péče. Pěstounská péče by pak měla být vnímána jako péče dočasná, sloužící pro

překlenutí nastalé krize v rodině. V některých případech může trvat až do zletilosti dítěte (Bubleová, 2014).

V praxi se dnes uplatňují tři typy pěstounské péče. Jedná se o individuální pěstounskou péči, skupinovou pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Individuální pěstounskou péči popisuje Matějček (2002) jako péči, která probíhá v běžném rodinném prostředí, tj. s pěstounkou a pěstounem, kteří většinou mají své vlastní děti nebo již děti vychovali. Od „klasické“ formy individuální pěstounské péče oddělují Gabriel a Novák (2008) jednu její zvláštní formu. Jedná se o náhradní výchovu realizovanou prarodiči, případně jinými příbuznými. Nazývá se příbuzenskou pěstounskou péčí.

Skupinová pěstounská péče je v současné době vykonávána v České republice ve třech SOS vesničkách, ve kterých je umístěno 107 dětí, o něž pečuje 26 pěstounských rodin. V jedné rodině je umístěno optimálně 4 – 5 dětí, o které pečuje matka-pěstounka, popřípadě pěstounský pár. Do „vesniček“ se dostávají především velké sourozenecké skupiny dětí nebo děti z etnických menšin. Jedná se o děti různého pohlaví a věku (Kubíčková, 2011). Vychovatelé i děti bydlí stále spolu a podílejí se na obstarávání běžných povinností. Starší děti pomáhají pečovat o děti mladší. Zkušenosti ukázaly, že právě přítomnost nejmenších dětí v zařízení „rodinu“ velmi dobře stmeluje a ochota starších dětí starat se o děti mladší je vyšší, než se předpokládalo (Matoušek, 1995).

Počínaje dnem 1. 1. 2013 je v platnosti výrazně novelizovaná právní úprava *pěstounské péče na přechodnou dobu*. Tato forma je určena pro případy nutnosti krátkodobé potřeby zajištění výchovy dítěte, a to osobám zařazeným v evidenci vedené krajskými úřady. Vzhledem k omezování ústavní výchovy lze předpokládat zvýšené využívání této varianty, oproti stavu před 1. 1. 2013. Vyjma zákonem stanovených výjimek může pěstounská péče na přechodnou dobu trvat nejdéle 1 rok (Bubleová, 2013). Podrobněji je pěstounská péče na přechodnou dobu popsána v kapitole 1.4.

1.3.3 Zákonná úprava náhradní rodinné péče

Právní úprava institutů náhradní rodinné péče, stejně jako celého rodinného práva, je zakotvena počínaje dnem 1. 1. 2014 zejména v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a dále v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Dalšími významnými právními předpisy, které náhradní rodinnou výchovu upravují, jsou:

- Úmluva o právech dítěte,
- Listina základních práv a svobod,
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních,
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře,
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů,
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi,
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění,
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení,
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení,
- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech.

1.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu

1.4.1 Vymezení pojmu

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu existuje v právním řádu již od roku 2006, ale v praxi se mu dostalo zvláštní pozornosti až s přijetím výrazné novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2012, která vstoupila v platnost počínaje dnem 1. 1. 2013. Změnou této právní úpravy došlo k upřesnění možnosti

využití a stanovení jasných podmínek pro aplikaci pěstounské péče na přechodnou dobu (Bubleová, 2014).

Lexová a kol. (2013) definují pěstounskou péči na přechodnou dobu nebo také profesionální pěstounskou péči jako specifickou formu pěstounské péče určenou pro děti, jejichž rodina není dočasně schopná o ně pečovat, ale je pravděpodobné, že se její poměry upraví a rodina převezme dítě zpět do své péče. Délka pobytu v pěstounské péči na přechodnou dobu by neměla přesáhnout jeden rok (Lexová a kol., 2013).

V období pobytu dítěte v profesionální pěstounské rodině by nemělo dojít k navázání citových vazeb mezi pěstouny a dítětem jako je tomu v dlouhodobé pěstounské péči. V případě neúspěšné sanace rodiny je předpokládán přechod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu do dlouhodobé pěstounské péče (Opatřil, 2003).

Jediným rozhodujícím kritériem pro výběr profesionální pěstounské péče by měl být nejlepší zájem a optimální naplňování potřeb dítěte (Kubíčková, 2011).

Profesionální pěstounská péče umožňuje, aby dítě mohlo vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u proškolených pěstounů i krátkodobě a nemuselo trávit čas v ústavním zařízení. Tato forma by měla být využívána pro všechny děti, které musí dočasně, resp. přechodně žít mimo vlastní rodinu (Ptáček a kol., 2011).

Už v roce 2002 viděl Matějček (2002) jako cíl tohoto modelu pěstounské péče prevenci ústavní výchovy a novou naději pomoci opuštěným dětem.

Kubíčková (2011) spatřuje smysl pěstounské péče na přechodnou dobu především v pomoci dětem a mladým lidem uspokojujivě překonat tíživou životní situaci a v poskytnutí času a prostoru biologickým rodičům na vyřešení náročné krizové situace. V případě profesionální pěstounské péče klade důraz na souhlas biologických rodičů s pobytem dítěte v náhradní rodině, dlouhodobou spolupráci s nimi ve smyslu sanace rodinného prostředí a zachování možnosti návratu dítěte zpět k původní rodině (Kubíčková, 2002).

Raná pěstounská péče

Zvláštní formou pěstounské péče na přechodnou dobu je tzv. *raná pěstounská péče*. Tento termín označuje péči v náhradní pěstounské rodině o novorozence a kojence od narození do doby jejich osvojení. Vzhledem k věku dětí má tato forma přechodné pěstounské péče svá specifika. Adaptace dítěte na pěstouny bývá poměrně rychlá. I proces předávání do péče budoucích osvojitelů probíhá relativně snadno. Obecně platí, čím menší dítě odchází do osvojitelské rodiny, tím je celý proces snazší (Lexová a kol., 2013). Po celou dobu od svěření dítěte do jeho předání musí probíhat nepřetržitá osobní péče pěstouny, která zajišťuje dítěti okamžitou odezvu na jeho potřeby a podporuje jeho zdravý vývoj (Raná pěstounská péče, 2012). Bubleová (2014) dodává, že tato forma péče dává dětem, které čekají na přivolení biologických rodičů k osvojení a vytipování osvojitelské rodiny, šanci vyhnout se zcela pobytu v ústavním zařízení.

Podle Matějčka (1999) je kritickým obdobím pro další vývoj dítěte právě věk 0-3 roky. V tomto období je velmi důležitý kontakt dítěte s dospělým. A ten je v prostředí ústavu značně omezen. Tyto děti se často v tomto věkovém období opoždují v oblasti somatické (vykazují např. růstové retardace, vyšší nemocnost), intelektové a motorické, v rozvoji řečových schopností a socioemočním vývoji (mají problémy s vytvářením citových vazeb).

Rané zkušenosti vytvářejí systém, jak tvrdí Vágnerová (2005), jehož cílem je orientace ve světě, a pochopení vlastní pozice v něm. Jsou základem pro další učení, které na ně navazuje. Učení je aktivizováno především v rámci sociální interakce. Lidé dítěti zprostředkovávají různé zkušenosti a rozvíjejí tak jeho schopnosti.

Rozvíjení pouta mezi dítětem a dospělým je založeno na neměnném a citlivém opatrování dítěte a vytváření fungujícího modelu pečující osoby, která zasáhne a utěší dítě ve stresových situacích (DeWolff, van IJendoorn, 1997).

Vztah mezi dvěma lidmi, tedy vazba, vazebné chování tvoří základ pro dlouhodobé vztahy nebo pouta s dalšími lidmi. Vazba je nezbytná pro vývoj pocitu emocionálního bezpečí. Většina dětí vykazuje jasné známky připravenosti k vazebnému chování během druhé čtvrtiny prvního roku života (Ptáček, Kuželová, 2011b). Podle Bowlbyho (2010)

existují důkazy o tom, že v rodinném prostředí většina malých dětí ve věku asi tři měsíce již reaguje odlišně na matku a na ostatní lidi. Platí, že čím mladší dítě se dostane do rodinného prostředí se stálou pečující osobou, tím rychleji se u něj rozvinou prvky vazebného chování (Grossmann, Grossmann, Waters, 2006).

U některých dětí je vznik vazebného chování opožděn. Obvykle se jedná o děti, které z nějakého důvodu zažily mnohem méně sociální stimulace ze strany mateřské postavy než děti, jejichž vývoj byl rychlejší. Příkladem jsou děti vychovávané v neosobním prostředí ústavu (Bowlby, 2010).

Raná pěstounská péče na přechodnou dobu má eliminovat rané trauma z pobytu v ústavním zařízení v prvních měsících života dítěte (Lexová a kol., 2013).

1.4.2 Vznik, zánik a zprostředkování

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám zařazeným v evidenci vedené krajským úřadem, a to na dobu:

- po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- po jejímž uplynutí lze udělit souhlas rodiče s osvojením,
- do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (Bubleová, 2013).

Z povahy a účelu profesionální pěstounské péče vyplývá, že jde o institut překlenovací. Soud má za součinnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí přezkoumávat nejméně jednou za tři měsíce důvody pro trvání péče. Pokud dospěje k názoru, že dítě již může být v péči svých rodičů nebo jiných osob blízkých, nebo je možné dítě svěřit do dlouhodobé náhradní rodinné péče, rozhodnutí o pěstounské péči na přechodnou dobu zruší (Macela, 2013).

Zprostředkování náhradní rodinné péče popisuje Bubleová (2013) jako proces, který se skládá z několika navazujících fází:

- podání žádosti o zprostředkování obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností – orgánu sociálně-právní ochrany dětí,

- shromáždění podkladů, založení spisové dokumentace a její postoupení z obecního úřadu obce s rozšířenou působností krajskému úřadu,
- posuzování žadatelů krajským úřadem,
- absolvování přípravy na přijetí dítěte do rodiny žadatelů,
- výběr pěstounů pro dítě,
- navazování kontaktu s dítětem.

V okamžiku podání žádosti jsou příslušnou sociální pracovníci pro náhradní rodinnou péči žadatelům poskytnuty i všechny další informace a předány formuláře potřebné k doplnění žádosti. Následně orgán sociálně-právní ochrany dětí provede v místě bydliště žadatelů sociální šetření za účelem prošetření jejich poměrů (Gabriel, Novák, 2008).

Kompletní dokumentaci neprodleně postoupí obecní úřad obce s rozšířenou působností nadřízenému krajskému úřadu. Zde proces zprostředkování pokračuje posuzováním žadatelů, jehož součástí je psychologické vyšetření a odborná příprava na přijetí dítěte do rodiny v rozsahu 72 hodin. Pokud žadatel splní všechna zákonná a osobnostní kritéria, je zařazen do speciální evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Stává se tak tzv. „osobou v evidenci“ (Ptáček a kol., 2011).

Výběr konkrétní profesionální pěstounské rodiny pro konkrétní dítě dále vysvětluje Macela (2013). Sociální pracovníce orgánu sociálně-právní ochrany dětí projedná výběr pěstounů se subjekty, které mají uzavřenou Dohodu o výkonu pěstounské péče s osobami v evidenci, a to v případě, kdy se dozví o dítěti, pro které je pěstounská péče na přechodnou dobu vhodnou formou pomoci. Před umístěním dítěte je nutná jeho důkladná příprava na příchod do pěstounské péče, a to způsobem vhodným s ohledem na věk dítěte (tzn. vysvětlení situace, plán zachování kontaktu s vlastní rodinou, společné plánování dalších kroků, získání názoru dítěte). Výjimku tvoří raná pěstounská péče.

Jak zdůrazňuje Vránová (2011), určujícími kritérii pro výběr konkrétních pěstounů jsou věk dítěte a jeho potřeby, potřeba kontaktu s rodinou a s ohledem na tuto skutečnost vzdálenost bydliště rodičů a pěstouna.

1.4.3 Dohoda o výkonu pěstounské péče a finanční zajištění

Rodinám, které mají svěřené dítě do pěstounské nebo poručenské péče, a osobám v evidenci je na základě novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí účinné od 1. 1. 2013 garantován nárok na odbornou pomoc. Tato novela zakotvila do našeho právního řádu tzv. *dohodu o výkonu pěstounské péče*. Dohoda upravuje podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností pěstounů, které jsou vymezeny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Jedná se např. o právo na zprostředkování psychologické či terapeutické pomoci, právo na odlehčovací služby, povinnost vzdělávat se v oblasti výchovy a péče o dítě, povinnost udržovat kontakt dítěte s rodiči. Dohody s pěstouny jsou oprávněny uzavírat obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady a pověřené osoby. Všechny tyto subjekty se stávají tzv. *doprovázejícími organizacemi* (Bubleová, 2014).

Jejich tzv. *doprovázení* spočívá podle Macely (2013) v činnostech informačních, konzultačních a pomáhajících. Konkrétně se jedná např. o intenzivní kontakt a pomoc pěstounům v období po přijetí dítěte do rodiny a v období jeho přechodu do péče následné. V dalším doplňuje, že s ohledem na specifika profesionální pěstounské péče je nutné, aby doprovázející organizace poskytovaly i pohotovostní služby a pracovník byl k dispozici pro řešení případných krizových situací.

Počínaje dnem 1. 1. 2013, kdy se stala účinnou novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, přešly dávky pěstounské péče ze zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře právě do této novely. Dávky jsou vypláceny krajskými pobočkami úřadu práce. Základní dávkou pěstounské péče finančně zajišťující pěstouny je odměna pěstouna. Činí Kč 20000,- měsíčně po celou dobu, kdy je pěstoun osobou v evidenci, a to i v případě, že aktuálně nepečuje o žádné dítě (Ptáček a kol, 2011).

Důvodem výše uvedeného je podle Vránové (2011) skutečnost, že se u pěstounů specializovaných na pěstounskou péči na přechodnou dobu jedná o zaměstnání, které mu brání vykonávat původní zaměstnání. Odměna pěstouna se pro účely zákonů

upravující daně z příjmů, pojistné na sociální, úrazové a všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti (Bubleová, 2014).

Při přijetí dítěte do profesionální pěstounské péče, náleží po dobu, kdy o něho pěstoun pečuje, dítěti pro zajištění jeho potřeb příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jeho výše je odstupňována podle věku dítěte (Macela, 2013).

1.4.4 Kritéria výběru pěstounů

Na osoby poskytující profesionální pěstounskou péči lze pohlížet jako na profesionály vykonávající specifickou činnost v oblasti výchovy a péče o ohrožené děti. Z tohoto hlediska je na osoby žadatelů nutné klást nároky na rovinách životního zabezpečení, osobnostních charakteristik, výchovně zdravotních kompetencí a odborných znalostí (Ptáček a kol., 2011). Dalšími kritérii, která považuje za důležitá Macela (2013), jsou také rodinná situace, podpůrná síť a dobré komunikační schopnosti. Lexová a kol. (2013) doplňují, že významnými faktory při výběru pěstounů na přechodnou dobu je i jejich motivace a míra otevřenosti ke spolupráci.

Vyhovující rodinnou situaci spatřuje Macela (2013) ve stabilním partnerském svazku žadatelů, případně v osobách – samožadatelích, kteří v danou chvíli nehledají partnerský vztah a dále také v těch, kteří jsou maximálně jedenkrát rozvedení. Za neméně podstatnou indicii klade schopnost neohrožovat přijetím dítěte do pěstounské péče naplňování potřeb ostatních dětí v rodině. Vyzdvihuje i váhu podpůrné sítě rodiny v podobě příbuzných a přátel. Pokud jde o osobnostní charakteristiky, jedná se zejména o trpělivost, schopnost sebereflexe, neočekávání vděku od přijatých dětí, schopnost dávat lásku a schopnost přijetí, připravenost předat děti dál. Samozřejmostí je trestní bezúhonnost a vyloučení sociálních patologií.

V oblasti životního zabezpečení musí žadatelé splňovat nároky z hlediska možnosti zajištění bezpečného a kvalitního života (kvalita, vybavenost, stabilita, bezdlužnost) (Ptáček a kol., 2011).

Dalšími okruhy posuzovanými při výběru pěstounů na přechodnou dobu je dle Konečné a Sudové (2011) vzdělání, životní zkušenosti, životní zralost a zkušenosti s životem s dětmi. Důležitou součástí této oblasti je také naplnění vlastních

rodičovských potřeb. Samozřejmě je zvažován i věk žadatelů (zpravidla by se měl pohybovat v rozmezí 28 – 65 let) a jejich zdravotní stav.

Rotreklová a Hofrová (2006) nedoporučují, aby byla kombinována pěstounská péče na přechodnou dobu s klasickou pěstounskou péčí. Tedy aby pěstouni, kteří mají dlouhodobě děti v pěstounské péči, zároveň byli i pěstouny na přechodnou dobu. Dvojakost situace by nutně vedla k destabilizaci celé rodiny.

Vhodnost žadatelů o profesionální pěstounskou péči bude velmi kolísat podle toho, zda budou schopni sociální či terapeutické práce s biologickou rodinou. Pěstouni musejí být trénováni a připravováni na sanaci biologické rodiny, a to alespoň na úrovni obnovení konstruktivní komunikace a řízení styku rodičů s dětmi (Klimeš, 2014).

Od pěstounů na přechodnou dobu se v průběhu jejich činnosti očekává porozumění důvodům a smyslu pěstounské péče, připravenost a ochota spolupracovat s rodinou dítěte, vybranou náhradní rodinou a dalšími odborníky, schopnost zaznamenávat pokroky, problémy či potřeby dítěte, a dále se vzdělávat a účastnit se supervize (Pojetí pěstounské péče na přechodnou dobu, 2014). V podstatě by měli být pěstouni na přechodnou dobu normální dospělí, zralí lidé s dobrými předpoklady a schopnostmi pro péči o dítě, výchovu a rodičovství, kteří rozumějí tomu, proč je pro děti potřebná, a umějí ji správně poskytovat (Pěstounská péče na přechodnou dobu, 2014).

Ještě před uzákoněním pěstounské péče na přechodnou dobu Vrtbovská (2005) upozorňovala, že pokud budou zajištěny všem pěstounským rodinám dobré podmínky, jako jsou dobrá příprava a vzdělání, průběžná podpora včetně finančního zabezpečení, kvalitní spolupráce s odborníky, kontakty s dalšími pěstouny, dostatečné informace, pozitivní status atd., lze o nich o všech hovořit jako o profesionálních rodičích.

1.4.5 Děti vhodné pro pěstounskou péči na přechodnou dobu

Konečná a Sudová (2011) označují za hlavní charakteristiky dětí vhodných pro pěstounskou péči na přechodnou dobu věk, situaci dítěte a jeho zdravotní stav. Z hlediska věku považují za vhodnou kategorii novorozence a kojence, kteří čekají na zprostředkování trvalé náhradní rodinné péče, resp. osvojení.

Z hlediska konkrétní situace je profesionální pěstounská péče určena zejména dětem (Gabriel, Novák, 2008):

- které mají vlastní biologickou rodinu, ale rodiče se o ně nemohou z vážných zdravotních, sociálních či jiných důvodů po určitou dobu plnohodnotně starat (rozvrat manželství, vážné onemocnění, ztráta bydlení apod.),
- mladých, nezralých matek, které zatím nejsou schopny plnit zodpovědně svou rodičovskou roli,
- drogově závislých matek, které potřebují určitý čas na doléčení,
- žijícím v rodině dlouhodobě nefunkční (např. dochází-li k domácímu násilí, zneužívání či týrání některého člena rodiny),
- jejichž rodina je vážně ohrožena pobytem jednoho či obou rodičů ve výkonu trestu,
- které náhle onemocní závažnou nemocí a jejich rodina tuto zátěž dočasně nezvládá,
- vykazujícím masivní a dlouhodobější poruchy chování,
- které jsou vráceny z neúspěšné formy náhradní rodinné péče.

Oproti předchozím autorům se Záborská (2012) domnívá, že tento typ péče není vhodný pro děti s výchovnými problémy, těžkým zdravotním postižením nebo děti traumatizované, kde je vyžadována vysoká odbornost poskytované péče.

Z hlediska zdravotního stavu, resp. zdravotního znevýhodnění dítěte se jedná o faktor ztěžující život rodiny, a je potřeba, aby s ním uměla zacházet, tedy aby byla určitým způsobem speciálně vyškolená (Konečná, Sudová, 2011).

1.4.6 Pozitiva pěstounské péče na přechodnou dobu

Na základě studia literatury předkládám souhrn pozitiv a negativ pěstounské péče na přechodnou dobu.

Schopnost navázat výlučný vztah k pečující osobě

V zájmu dítěte je jednoznačně vyrůstat v rodině. Rodina nabízí dítěti možnost naučit se vytvářet pevné vazby. Pokud se dítě naučí vytvářet pevnou vazbu k pečující osobě, je pak schopno tuto vazbu „překlopit“ na jinou osobu. Pokud je tedy pěstoun na svou roli dobře připraven, děti zvládají přechod z profesionální rodiny do rodiny definitivní velmi dobře (Ptáček a kol., 2011).

Preventivní aspekt pěstounské péče na přechodnou dobu

Pobývá-li dítě, které nemůže vyrůstat ve své původní rodině, v kvalitní náhradní rodině, není tolik ohroženo vznikem traumat a stigmatizujících prožitků jako je tomu u dětí žijících v ústavní výchově. Má možnost lépe rozvíjet svoji sebedůvěru, schopnosti a sociální komunikaci. Proto je daleko vyšší šance, že v budoucnosti nezatíží společnost svým rizikovým chováním (Ptáček a kol., 2011).

Psychomotorický rozvoj dítěte

Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu netrpí deprivacími procesy, kterým je vystaveno dítě v ústavní péči (Ptáček a kol., 2011).

Koluchová (1992) uvádí, že deprivace vzniká v důsledku neuspokojování psychických potřeb dítěte. Jedná se o nedostatek různých podnětů, nedostatek citových vazeb a možností. Nejlépe uspokojuje tyto psychické potřeby funkční rodina, jejíž výchovné působení je nejdůležitějším činitelem v utváření osobnosti dítěte.

Psychická deprivace se projeví tím, že jedinec v důsledku neuspokojování svých psychických potřeb nebude schopen přizpůsobit se situacím běžným pro společnost, doplňují Matějček, Bubleová a Kovařík (1997).

Zezulová (2012) vidí v pěstounské péči na přechodnou dobu jedinou formu prevence citové deprivace, která současně respektuje práva biologických rodičů, přitom ale umožňuje vytvoření specifického citového příklonu a pocitu bezpečného světa.

Přijetí dítěte definitivní rodinou

Pro definitivní rodinu je přijetí dítěte usnadněno přechodem z pěstounské rodiny na přechodnou dobu. Jeho vývoj odpovídá chronologickému věku, umí vytvářet pevné vazby a pěstouni mohou rodině předat zkušenosti s chováním dítěte v rodinném prostředí (Ptáček a kol., 2011).

Kontakt dítěte s muži

Oproti dětem žijícím v ústavní výchově, kde je personál z drtivé většiny tvořen ženami, jsou děti z profesionální pěstounské péče zvyklé na kontakt s muži. Mužský prvek je zde reprezentován přímo osobou pěstouna či např. v podobě přátel pěstounů.

Zadokumentování průběhu pěstounské péče

Pěstouni vytvářejí pečlivé záznamy a pořizují bohatou fotodokumentaci o běžném životě dítěte v jejich rodině. Dítě tak má k dispozici informace o jeho vlastní historii (Jaké jsou hlavní přínosy pěstounské péče na přechodnou dobu, 2014).

1.4.7 Negativa pěstounské péče na přechodnou dobu

Nevhodnost vzniku citové vazby

Za jedno z podstatných negativ pěstounské péče na přechodnou dobu považuje Opatřil (2003) požadavek, že by v případě pěstounské péče na přechodnou dobu neměla vzniknout citová vazba mezi dítětem a pěstounem jako je tomu v pěstounské péči dlouhodobé. Také Schneiberg (2004) zastává názor, že v podstatě není možné, aby dítě nenavázalo hlubší citové a další vazby k lidem, kteří se k němu chovají mateřsky či otcovsky. Současně se domnívá, že prosazování tohoto požadavku odporuje zásadám o stálosti výchovného prostředí a pocitu jistoty.

Vytvořením výlučného vztahu mezi dítětem a osobou, která o něho pečuje, vzniká citové pouto. Naplňováním potřeb dítěte pečující osobou se také zvyšuje důvěra dítěte k této osobě (Striová, 2013). A tak odchod dítěte z rodiny a ztrátu citových vazeb pokládají Konečná a Sudová (2011) za traumatické jak pro dítě, tak pro pěstouny. Takto, v podstatě traumatizované děti, si mohou vytvořit o lidech obraz jako o nedůvěryhodných osobách, a to může mít negativní vliv a představovat ohrožení jejich dalšího sociálního vývoje (Rosenfeld et al., 1997).

Délka pěstounské péče na přechodnou dobu a nestabilita prostředí

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění říká, že dítě může v přechodné pěstounské rodině zůstat nejdéle po dobu jednoho roku. Z určitých konkrétních případů je zřejmé, že je tento čas naprosto nedostačující, resp. není možné dopředu odhadnout, zda bude dostačující. Jedná se o situace s nejasnou

prognózou, např. kdy rodič podstupuje léčbu nějaké závislosti nebo je léčen s psychiatrickou diagnózou (Lexová a kol., 2013).

S ohledem na výše konstatované Schneiberg (2013) poukazuje na skutečnost, že v zemích, kde přechodné pěstounství funguje delší dobu, se ukazuje, že dítě vystřídá dvacet a více pěstounských rodin za své dětství. Tyto děti zůstávají neukotveny ve své identitě, žijí na ulicích a mnohdy se právě z nich rekrutují pouliční gangy. I Zezulová (2012) zastává názor, že střídání výchovných prostředí, a zejména citových vazeb je pro dítě i svět okolo riskantní bez ohledu na to, jde-li o ústav nebo střídání pěstounských rodin.

Vránová (2011) uvádí, že v případě, kdy se u dítěte předpokládá potřeba dlouhodobé péče, je třeba vytvořit možnost, aby bylo umístěno rovnou tam, kde bude moci delší dobu zůstat. Cameron a Maginn (2009) vysvětlují, že potřeba někam patřit, potřeba sounáležitosti je považována za nezbytný předpoklad pro dosažení pocitu sebeúcty a seberealizace. Posilovat pocit sounáležitosti mohou rodiny, okruhy přátel, školy a jiná společenství.

Absence kontinuity lékařské péče o dítě

Bezesporu jeden z nejdůležitějších nedostatků pěstounské péče na přechodnou dobu vidí Schneiberg (2013) v zákonem neuložené povinnosti pěstounů absolvovat s novorozencem lékařská vyšetření ve všech stanovených termínech. Podtrhuje, že v kojeneckých ústavech se automaticky dělají v prvních dnech a týdnech života dítěte nejrůznější testy, genetické, neurologické a psychologické vyšetření, zda se dítě vyvíjí úměrně svému věku. V případě přechodné pěstounské péče je pro praktického lékaře pro děti a dorost tento systém drahý a náročný. Možnost podrobného psychologického vyšetření není většinou ambulantně dostupná.

V podstatě jde o to, že ústavní zařízení podrobí každé novorozeně bez rozdílu výše uvedeným vyšetřením. To znamená i v případech, že u dítěte nebyly zjištěny žádné příznaky signalizující např. vývojovou vadu a tudíž není pro tato specializovaná vyšetření žádný důvod. Jedná se o zcela běžnou praxi. U dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu se tato vyšetření bezdůvodně běžně neprovádějí a pěstouni

nemají povinnost tato odborná vyšetření u praktického lékaře pro děti a dorost vyžadovat.

V dětském věku je včasné rozpoznání různorodých zdravotních problémů naprosto zásadní pro co nejrychlejší zahájení léčby. Děti určené do náhradní rodinné péče mívají oproti dětem v biologických rodinách provedena některá vyšetření, která mohou odhalit skryté vrozené vývojové vady (Čermáková, 2012).

Závažnost tohoto problému je znásobena skutečností, že do pěstounské péče odcházejí často děti s rizikovou nebo dokonce neznámou anamnézou a dosavadním rizikovým vývojem, které v prvních dnech a týdnech života vyžadují zvláštní lékařskou péči (Schneiberg, 2013).

1.4.8 Význam biologické rodiny v pěstounské péči na přechodnou dobu

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění akcentuje zachování přirozeného rodinného prostředí, a to důrazem na působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, posílení oblasti sanace rodiny a možnosti návratu dítěte zpět do rodiny (Rotreklová, 2006).

Pěstounská péče obecně je typem náhradní rodinné péče, která předpokládá rozvíjení vztahů dítěte s původní rodinou včetně osobního styku. Ku prospěchu dítěte je, pokud zájem rodičů přetrvává. V případě poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu by dítěti, které se má v dohledné době vrátit zpět do své biologické rodiny, měly být jeho kontakty s rodiči, případně dalšími příbuznými, ze strany pěstounů i odborných pracovníků velmi podporovány (Bubleová a kol., 2014). Petrášová (2008) dodává, že biologická rodina si zaslouží výraznou pozornost, dlouhodobou péči, ale právě pod odborným vedením musí sama prokázat dobrou vůli a snahu.

Na nutnost práce s původní rodinou a její návrat k povinnostem upozorňují i Konečná a Sudová (2011). Domnívají se, že do sanace původní rodiny a přípravy na návrat dítěte by měli být zahrnuti i profesionální pěstouni, do jejichž péče je dítě dočasně svěřeno. Z tohoto důvodu se jeví vhodná blízkost bydliště původní rodiny a bydliště rodiny náhradní. To souvisí i s možností dítěte docházet do původní školy.

Pěstounská péče na přechodnou dobu nemá dítěti nahrazovat rodinu, ani „matku a otce“, má mu nahrazovat pouze po určitou dobu rodinné prostředí. Jejím cílem je umožnit návrat dítěte zpět do jeho rodiny v nejkratším možném čase a zároveň poskytnout jeho rodině veškerou možnou pomoc tak, aby důvody, pro které byla náhradní péče nařízena, pominuly (Rotreklová, Hofrová, 2006).

1.5 Statistika v oblasti pěstounské a poručenské péče v ČR

Následující tabulky prezentují statistické údaje vykazující počty podaných žádostí o pěstounskou péči, počty pěstounských rodin a počty dětí v poručenské péči, pěstounské péči a pěstounské péči na přechodnou dobu v letech 2006 – 2013.

Tabulka č. 1 – Počet žádostí o pěstounskou péči

Rok								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet žádostí o PP podaných ve sledovaném roce	510	568	612	543	621	703	1152	1756

(Zdroj: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, 2006-2013)

Tabulka č. 2 – Počet pěstounů

Rok								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet pěstounů k 31.12. sledovaného roku	4845	4927	5790	6313	8504	9302	10188	11417

(Zdroj: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, 2006-2013)

Tabulka č. 3 – Počet dětí žijících v náhradní rodinné péči

Rok								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet dětí v poručenské péči k 31.12. sledovaného roku	2265	2409	2432	2514	2641	2740	2854	2908
Počet dětí v pěstounské péči k 31.12. sledovaného roku	4884	5170	5701	6689	7021	7460	7622	8498
Počet dětí v PP na přech. dobu k 31.12. sledovaného roku	0	4	26	33	0	3	29	108
Celkem	7149	7583	8159	9236	9662	10203	10505	11514

(Zdroj: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, 2006-2013)

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2014) v tiskové zprávě ze dne 24. 1. 2014 informovalo, že na počátku roku 2013 bylo v evidenci zařazeno 33 rodin, které mohou přechodnou pěstounskou péči poskytovat. V průběhu téhož roku bylo postupně zařazeno dalších 80 rodin. Během roku bylo k těmto rodinám umístěno celkem 247 dětí. Jednalo se nejen o nejmenší děti těsně po narození, ale i o děti starší nebo sourozenecké skupiny. Nejčastěji pak byly děti předány do péče osvojitelů, ale podařilo se i vrácení do původní rodiny nebo přechod do dlouhodobé pěstounské péče.

Počet zájemců o profesionální pěstounskou péči se postupně zvyšuje. Pokud by mělo být zcela vyloučeno umístování nejmenších dětí do ústavní péče, bylo by třeba cca 500 rodin na zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu (Pěstounů na přechodnou dobu přibývá, ale pořád je jich málo, 2014).

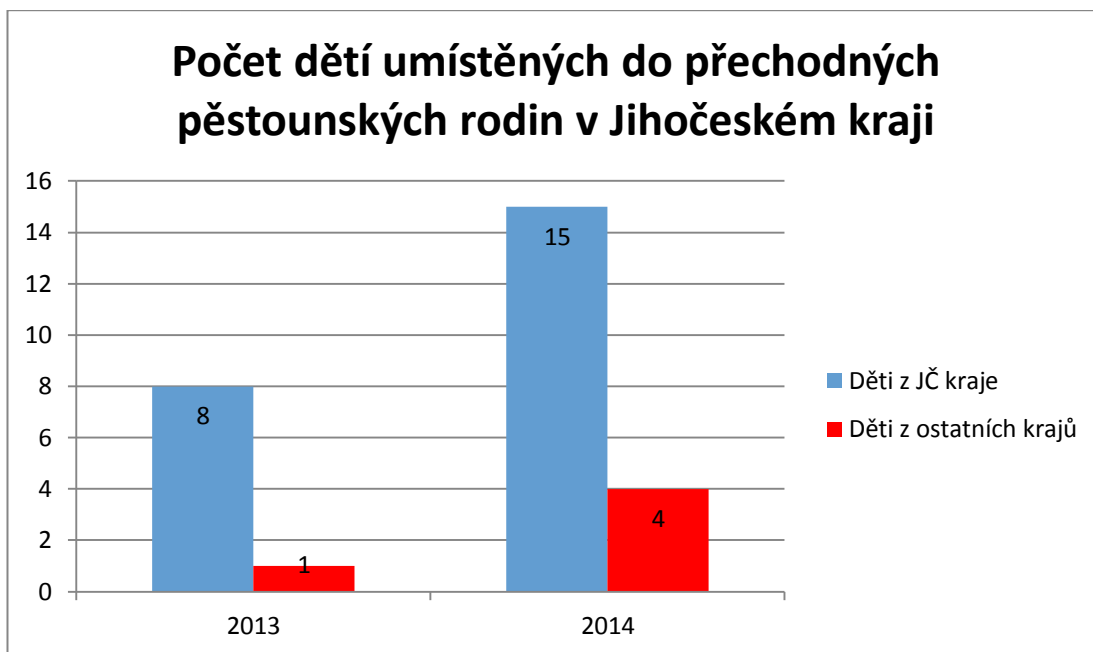
Následující grafy znázorňují vývoj počtu pěstounských rodin na přechodnou dobu a vývoj počtu dětí, které byly do těchto rodin umístěny, v letech 2013 a 2014 v Jihočeském kraji, a přehled počtu podaných žádostí o výkon pěstounské péče na přechodnou dobu v Jihočeském kraji v letech 2012 až 2014.

Graf č. 1 – Počet pěstounských rodin vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu v Jihočeském kraji

(Zdroj: Statistika Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích)

Graf č. 2 – Počet dětí umístěných do přechodných pěstounských rodin v Jihočeském kraji

(Zdroj: Statistika Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích)

Graf č. 3 – Počet žádostí o výkon pěstounské péče na přechodnou dobu v Jihočeském kraji

(Zdroj: Statistika Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích)

Z grafů vyplývá, že počet pěstounských rodin, které v Jihočeském kraji vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu a počet dětí do těchto rodin umístovaných, v roce 2014 oproti roku 2013 markantně vzrostl. Také je zřejmé, že do těchto rodin byly svěřovány i děti z jiných krajů než kraje jihočeského.

Poslední graf vypovídá i o značném nárůstu počtu podaných žádostí o výkon pěstounské péče na přechodnou dobu v Jihočeském kraji za poslední čtyři roky. Z tohoto grafu lze také vyčíst, pokud se podíváme na počet přechodných pěstounských rodin, že vyhověno bylo pouze malému procentu žádostí.

2 Cíl práce

2.1 Cíl práce

Cílem práce je zhodnotit pěstounskou péči na přechodnou dobu z pohledu sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí a z pohledu pěstounů, kteří ji vykonávají.

Výzkumné otázky:

Jak hodnotí pěstounskou péči na přechodnou dobu pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí?

Jaké zkušenosti mají s pěstounskou péčí na přechodnou dobu pěstouni, kteří ji vykonávají?

Jaké jsou nejčastější důvody pro umístění dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu?

3 Metodika

3.1 Metodický postup

Za účelem dosažení cíle práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Byl definován jeden cíl a tři výzkumné otázky.

Úkolem kvalitativního výzkumu je odhalovat neznámé skutečnosti o sociálních a sociálně psychických jevech. Tyto jevy zachycuje v jejich dynamice a jejich podmínění, odhaluje reálné souvislosti mezi nimi. Orientuje se na pochopení smyslu jednajících sociálních subjektů. Cílem kvalitativního výzkumu je vytváření adekvátního popisu nebo logické konstrukce celku sociálního a sociálně psychologického jevu (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001).

U zkoumaných souborů byla zvolena metoda dotazování, technika osobního polořízeného rozhovoru a technika analýzy sekundárních dokumentů.

K hlavním výhodám osobního dotazování patří, že umožňuje získat hlubší a širší informace o kvalitativně různorodých skutečnostech, které se mohou následně porovnat. Při interakci mezi tazatelem a dotazovaným je možné získat informace hlubšího charakteru (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001).

V polořízeném rozhovoru bylo využito otevřených otázek zaměřených na zjištění názorů, postojů a zkušeností respondentů. Otázky jsou uvedeny v příloze č. 1, 2. Výhodami tohoto typu rozhovoru je možnost ujištění, zda jedinec otázce správně rozuměl a možnost zcela vyjádřit své pohledy a názory.

Technika analýzy dokumentů otevírá přístup k informacím, které by se jiným způsobem těžko získaly. Používá se tehdy, jestliže není možný přístup k informacím pomocí pozorování, dotazování nebo měření (Hendl, 2005). Výhodou dokumentů je to, že jsou mimo sféru vlivu výzkumného procesu. Výzkum je zpracovává, ale nijak nemění (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001). V kvalitativním výzkumu je množina dokumentů rozsáhlá a může zahrnovat všechny dokumenty použité i v kvantitativním výzkumu. Neslouží však k testování hypotéz, ale k pátrání po existujících strukturách (Disman, 2002).

V této práci byla použita také technika analýzy sekundárních dokumentů. Sekundárními dokumenty jsou ty, které vznikly zpracováním dat primárních (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001).

Výzkum byl rozdělen na tři části. V první části byly provedeny rozhovory s výzkumným souborem N1 (pěstouni vykonávající pěstounskou péči na přechodnou dobu). Záměrem bylo zjistit, jaké jsou jejich osobní zkušenosti s profesionální pěstounskou péčí a jaké mají názory na jednotlivá specifika této formy náhradní rodinné péče. Setkání s respondenty proběhlo osobně. Rozhovory byly předem domluveny a uskutečněny v důvěrném prostředí pouze za přítomnosti výzkumníka a respondenta. Trvaly přibližně 60 minut a se souhlasem respondentů byly nahrávány na diktafon. Ze záznamu byl pořízen doslovný přepis. Následně bylo méně podstatné redukováno, aby byl snížen rozsah sebraného materiálu. Respondenti byli ujištěni o zachování anonymity.

V druhé části výzkumu proběhly rozhovory s respondenty souboru N2 (pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí vykonávající agendu náhradní rodinné péče). Cílem bylo zjistit úhel jejich pohledu na pěstounskou péči na přechodnou dobu. V případě souboru N2 proběhlo osobní setkání s respondenty v kancelářích úřadů jednotlivých pracovníků opět za přítomnosti pouze výzkumníka a respondenta. Rozhovory byly sjednány předem a také trvaly přibližně 60 minut. Byly nahrány na diktafon, zpracovány, upraveny a analyzovány. I respondenti souboru N2 byli ubezpečeni o zachování anonymity.

Třetí částí výzkumu byla analýza sekundárních dokumentů. Analyzovanými dokumenty byly opatrovnické spisy Om orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností Jihočeského kraje. Cílem analýzy dokumentů bylo zjištění nejčastějších důvodů pro umístění dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Sběr dat probíhal od poloviny ledna 2015 do konce března 2015.

Anonymita respondentů je zachována. Respondenti jsou v textu uvedeni pod označením písmen velké abecedy a čísla (např. sociální pracovníci = SP 1, pěstouni = P 2). Údaje, které by mohly vést k identifikaci respondentů, nejsou uváděny.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor zvolený pro tuto diplomovou práci byl tvořen dvěma skupinami respondentů. První skupina N1 byla vytvořena pěstouny vykonávajícími pěstounskou péči na přechodnou dobu. Druhou skupinu N2 vytvořili pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností vykonávající agendu náhradní rodinné péče.

Výzkumný soubor byl vytvořen na základě kvótního výběru. Základní soubor pro první skupinu N1 tvořily všechny pěstounské rodiny působící v Jihočeském kraji. Kvótou výběru byl výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. Tak vznikl soubor 16 pěstounských rodin, které vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu. Druhou kvótou byla doba výkonu činnosti minimálně jeden rok. Z toho vznikl výzkumný soubor 8 pěstounských rodin, s nimiž byly provedeny rozhovory za podmínky, že s výzkumem souhlasí. Pro skupinu N2 tvořili základní soubor všichni pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí Jihočeského kraje. Kvótou výběru byla agenda náhradní rodinné péče. Tak vznikl soubor 28 sociálních pracovníků vykonávajících agendu náhradní rodinné péče. Náhodným výběrem byl vybrán výzkumný soubor o 10 pracovnících. Byli vybráni i pracovníci, kteří dosud nemají s pěstounskou péčí na přechodnou dobu žádnou praktickou zkušenost. Z celkového počtu 10 se jedná o 2 pracovníky.

3.2.1 Soubor N1

První výzkumný soubor je tvořen pěstounskými rodinami vykonávajícími pěstounskou péči na přechodnou dobu evidovanými v letech 2013 až 2015 orgány sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji.

Soubor je definován formou pěstounské péče a odpovídá § 27a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v platném znění.

3.2.2 Soubor N2

Druhý výzkumný soubor je tvořen sociálními pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, kteří zajišťují agendu náhradní rodinné péče v Jihočeském kraji v roce 2015. Základní soubor tvoří všichni sociální pracovníci, 144 respondentů. Výzkumný soubor je vytvořen ze základního souboru 10 sociálními pracovníky.

4 Výsledky

4.1 Výsledky rozhovorů s pěstouny vykonávajícími pěstounskou péči na přechodnou dobu

Tato kapitola obsahuje názory pěstounů na přechodnou dobu z 8 pěstounských rodin, kteří vykonávají tuto formu náhradní rodinné péče v Jihočeském kraji. Respondenty tvořilo 7 žen a 1 muž.

Otázky jsou vždy uvedeny před vyhodnocením odpovědí. Každá otázka je v závěru doplněna dílčím shrnutím a po prezentaci všech otázek následuje celkové shrnutí výsledků rozhovorů s pěstouny.

***Otázka č. 1:** Co Vás motivovalo k tomu stát se pěstouny na přechodnou dobu?*

Zásadní motivací pro šest respondentů se stala touha někomu pomoci, o někoho se starat, někoho zachraňovat.

Dva z respondentů vedla k této činnosti potřeba změny v pracovní oblasti. Respondent P 1 uvedl, že „*ve své profesi už jsem udělala všechno, co jsem mohla, dala jsem jí všechno, co jsem mohla, a že by možná bylo načase zkusit něco jiného*“. Další dva respondenti upřesnili, že hledali činnost, která je bude bavit, naplňovat a obohacovat.

Doplňujícím motivem dvou respondentů byla touha mít velkou rodinu a láska k dětem. Tyto pohnutky uváděli respondenti, kteří mají pouze jedno vlastní dítě.

Za druhý podstatný důvod vedle potřeby někomu pomoci označil jeden respondent možnost být k dispozici vlastním dětem, mít na ně dostatek času a moci se jim věnovat.

Dílčí shrnutí

Pro většinu respondentů byla základní motivací potřeba pomáhat a o někoho se starat. Druhou důležitou pohnutkou byla i potřeba změny zaměstnání.

Otázka č. 2: O kolik dětí a v jakém věku jste zatím v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu pečovali?

Pro přehledné vyhodnocení otázky č. 2 byla vytvořena tabulka s přehledem počtu dětí dosud svěřených respondentům do pěstounské péče a věku těchto dětí.

Tabulka č. 5 – Počet a věk dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu dotázaným respondentům

Pěstoun na přechodnou dobu	Počet dětí průběžně žijících v PPPD respondentů	Věk dětí žijících v PPPD respondentů (roky)
P 1	3	0 - 1
P 2	5	0 - 1
P 3	4	0 - 3
P 4	4	0 - 2
P 5	3	0 - 1
P 6	2	0 - 1
P 7	2	0 - 2
P 8	3	0 - 3

(Zdroj: Vlastní výzkum)

Dílčí shrnutí

Sdělením respondentů bylo zjištěno, že počet dětí jim svěřených do profesionální pěstounské péče se pohybuje v rozmezí 2 – 5 dětí. Věkovou kategorií činí věk 0 – 3 roky.

Otázka č. 3: Jak změnila pěstounská péče na přechodnou dobu život Vaší rodiny?

Odpovědi všech respondentů na tuto otázku se ve své podstatě jednoznačně shodují. Vliv pěstounské péče na přechodnou dobu na život jejich rodin vnímají absolutně pozitivně, vidí v něm obohacení pro sebe i ostatní členy rodiny.

Dva z respondentů spatřují velký přínos ve změně náhledu na život a v celkové změně názorů zejména u vlastních dětí. Respondent P 1 demonstroval tuto změnu na příkladu, kdy doma dříve pečovali o starého, nemocného dědečka a nyní se starají o novorozence. Sdělil: „*Naše holky měly díky tomu možnost porovnat péči o starého člověka s péčí o miminka. Myslím, že jim to hodně dalo*“.

Za podstatnou, ale nikoli negativní, změnu, považují tři respondenti určité omezení svobody. Nemohou se libovolně věnovat svým zálibám jako je sport nebo cestování. Respondent P 3 vysvětluje, že „*můžeme toho podnikat hodně, ale ne úplně všechno. Můžeme dělat pouze to, co lze dělat s dítětem*“. Respondent P 7 tento bod shrnuje konstatováním, že si tuto práci a s ní spjatou zodpovědnost vybrali, a tím pádem se omezili dobrovolně.

Dílčí shrnutí

Z odpovědí všech respondentů jednomyslně vyplývá, že pěstounská péče na přechodnou dobu změnila život jejich rodiny veskrze pozitivně.

Otázka č. 4: *Pokud máte vlastní děti žijící v rodině, jak ony přijímají děti v pěstounské péči?*

Polovina respondentů má děti dospělé, které s nimi již nežijí ve společné domácnosti. Shodně uvádějí, že všechny přijaly jejich rozhodnutí stát se profesionálními pěstouny bez problémů, často s nadšením. Pouze jeden respondent zaznamenal zpočátku u svého syna jedináčka, i přes jeho dospělý věk, žárlivost. Jednalo se však o chvilkovou záležitost, o potřebu situaci objektivně vyhodnotit. V současné době je jeho přístup ke svěřeným dětem pozitivní a bezproblémový.

Děti druhé poloviny respondentů jsou staršího školního věku a věku adolescentního. Tři respondenti konstatovali, že většina jejich dětí přijímá přijaté děti velice dobře. V případě děvčat se jedná o postoj pečovatelský a ochranný. Jsou dosti vnímavá k nepříznivým osudům těchto dětí.

Odlišnou zkušenost má respondent, jehož nejmladší dcera ze tří dcer, která najednou přestala zaujímat pozici nejmladšího dítěte v rodině, nesla zpočátku tuto

změnu poměrně těžce. Důsledek se projevil v odmlouvání a lhaní za účelem znovuzískání pozornosti. Trpělivým, láskyplným a důsledným přístupem k dceři se pěstounům podařilo nepříznivou situaci zdárně vyřešit.

Dospívající syn respondenta P 8, jak respondent uvádí, se k záměru rodičů na počátku postavil se slovy, že *„mu to nevadí, ať si rodiče dělají, co chtějí, ale on s tím nechce mít nic společného. Bude to respektovat, ale nepotřebuje to k životu“*. Vzhledem k tomu, že těmto profesionálním pěstounům byly svěřeny ve dvou případech děti ve věku 2 – 3 roky, které s jejich synem z vlastní iniciativy navazovaly komunikaci, došlo nakonec k prolomení pomyslné bariéry. Chlapec svůj postoj změnil a jeho přístup k činnosti rodičů a dětem samotným je v současné době kladný a vstřícný.

Dílčí shrnutí

Zkušenosti se vztahy a názory vlastních dětí ve vztahu k dětem přijatým a k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu mají respondenti různé. Podstatným hlediskem je věk jejich vlastních dětí. S výjimkou jednoho zauímají dospělé děti stanovisko shodné s rodiči - pěstouny. U dětí školního věku se v některých případech objevil počáteční odstup nebo žárlivost, které vycházely z nezkušenosti s novou neznámou situací. Ve všech případech nakonec došlo k příznivému vývoji.

Otázka č. 5: *Museli jste čelit nějakým závažnějším problémům v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu? Pokud ano, jakým?*

Žádný závažnější problém dosud neměla potřebu řešit polovina respondentů.

Tři z respondentů pokládají za problematickou délku trvání soudních řízení při rozhodování o budoucí situaci dítěte. Negativní dopad této skutečnosti vysvětluje respondent P 1, jemuž bylo svěřeno do péče desetiměsíční dítě, které v jejich pěstounské rodině pobýlo jedenáct měsíců. Dítě u nich strávilo důležité vývojové období. Respondent P 1 přibližuje tehdejší situaci slovy: *„už mluvil, říkal nám mami, tati, bral nás jako rodinu. Věděli jsme, že si ho nemůžeme nechat, takže jsme chtěli, aby už se situace vyřešila, aby už šel do adoptivní rodiny. Věděli jsme, že to pro něho bude to nejlepší“*.

Nepříznivou zkušenost má respondent P 2 s přístupem psychologa k jeho péči o dítě. Lékař se snažil opakovaně, avšak dle slov respondenta neoprávněně, prokázat jeho nezodpovědnost vůči zdravotnímu stavu dítěte. Dodává k tomu, že *„veškeré moje jednání a počínání bylo vždy schváleno a doporučeno pediatrem, v jehož péči se dítě nacházelo. Nikdy jsem nic nezanedbala, vždycky jsem udělala všechno, co mi dětská lékařka nařídila. Ta holčička je v současné době absolutně zdravá, je v adoptivní rodině a nemá jediný problém“*.

V souvislosti se zdravotním stavem dítěte se s komplikovanou situací potýkal další respondent. Jedno ze svěřených dětí bylo dítětem s abstinenčními příznaky, v důsledku kterých nedocházelo ke koordinaci sání s dýcháním, a tím pádem docházelo k dušení dítěte při jídle. Pro respondenta byla tato situace velice náročná a v konečné fázi absolvoval s dítětem několik týdnů hospitalizace v nemocnici.

Dílčí shrnutí

Žádný závažný problém nespécifikovala polovina respondentů. Jeden respondent řešil náročnou situaci související se zdravotním stavem dítěte, další z respondentů měl potíže ve vztahu s dětským psychologem a další tři vidí problém v nepružnosti soudů rozhodujících o případech dětí.

Otázka č. 6: Jaké máte zkušenosti s ranou pěstounskou péčí?

Zkušenosti s ranou pěstounskou péčí zhodnotili všichni respondenti kladně. Shodně, i když jinými slovy, charakterizovali průběh této formy péče jako bezproblémový. Respondent P 3 se konkrétně vyjádřil slovy, že *„dětičky krásně spinkaly, baštily, šly do adopce, takže zatím skvělý průběh“*. Jeden z respondentů označil za náročnější pouze počáteční přizpůsobení se nočnímu vstávání k dítěti.

V kontextu této otázky dva respondenti zmínili své obavy z případného svěřením dětí pubertálního věku či dokonce dětí s výchovnými problémy. Ačkoli se vznikem této situace počítají, nejsou si jisti jejím zdárným zvládnutím.

Respondent P 4 vyslovil názor, že „*všechno má svá specifika. Miminka noční vstávání, větší děti je zase třeba neustále nějak zabavovat a také jsou na rozdíl od novorozenců nějakým způsobem poznamenané*“.

Dílčí shrnutí

Zkušenosti s ranou pěstounskou péčí hodnotí všichni respondenti pozitivně. Někteří pouze teoreticky vyslovili v této souvislosti možnost opačných zkušeností, pokud jde o děti staršího věku.

Otázka č. 7: Jak zvládáte proces předávání dětí do další péče?

S procesem předávání dětí do další péče nemá zkušenost zatím pouze jeden z respondentů. Z odpovědí ostatních sedmi plyne, že zvládnutí procesu předávání dětí do další péče, je pro pěstouny vždy velmi náročné.

Pro čtyři z respondentů bylo nejhorším předáním předání prvního dítěte, které jim bylo svěřeno do péče. Vlastní silný emoční zážitek částečně připisují dosavadní nezkušenosti s odevzdáním dítěte někomu jinému. Nezanedbatelnou roli sehrává dle názoru jednoho z respondentů i určitý strach o budoucnost dítěte, k němuž si pěstouni vytvořili vztah. Avšak v tomto směru se všichni shodli, že tyto obavy bývají rozptýleny ještě před samotným předáním, v období procesu seznamování dítěte s novými „rodiči“, když se pěstouni přesvědčí o „kvalitě“ těchto lidí. Respondent P 2 k tomu uvádí, že „*předávání je náročný, je vám smutno, ale když vidíte, jak ty lidi přijedou natěšený, že se tam to dítě bude mít dobře, tak je to hezký pocit. Možná je to nepochopitelný, ale já si vždy, když si pro dítě jedeme, říkám, že mu chceme pomoci a ne si ho přivlastnit*“.

Za nezanedbatelné faktory ovlivňující proces předávání dítěte považují čtyři z respondentů věk dítěte a dobu jeho pobytu v pěstounské rodině. Čím déle dítě v rodině žije, tím silnější vazby jsou mezi ním a pěstouny vytvořeny a tím složitější je následující odloučení. Pokud jde o věk dítěte, výstižně své pocity popsal respondent P 8: „*S větším dítětem je celá komunikace a vztah už o něčem jiným než s miminem. Hraje si s vámi, běhá neustále okolo, dává vám pusinky, dává vám najevo svou lásku. Ty poslední minuty před odjezdem jsou nejhorší, pak už se to fakt těžko dává. Obrečíte to vždycky*“.

Respondent P 3 doplňuje, že se jim osvědčilo vždy po předání dítěte odjet na pár dnů mimo domov. Změna prostředí jim pomůže oprostít se od událostí posledních dnů a připravit se na přijetí dalšího dítěte. Říká: „*Představte si, že máte postel a vedle postýlku a najednou je tam prázdná. To není dobrý pocit*“.

Dílčí shrnutí

Ke zvládnutí procesu předávání dětí do další péče se vyjádřili všichni respondenti kromě jednoho, který zatím vlastní zkušenost nemá, shodně. Každé odevzdání dítěte do péče nové rodiny je pro všechny respondenty emočně vypjatou situací. Většina z nich pokládá za nejnáročnější předání prvního dítěte. Další považují za hodně těžké rozloučení s dítětem staršího věku a s dítětem, které v jejich rodině žilo delší dobu. Jejich zužující pocity vyvažuje vědomí příznivé budoucnosti dětí.

Otázka č. 8: *Daří se Vám nevázat se citově k dítěti, o které v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu pečujete?*

Vyjádření respondentů k této otázce úzce souviselo s otázkou předcházející. Všichni se jednoznačně shodli v názoru, že to nelze, není možné nevytvořit si k dítěti citovou vazbu. Byli jednotní v tvrzení, že dětem je potřeba lásku dávat, aby nepoznaly prázdnotu, a nevznikala u nich citová deprivace.

Respondent P 4 se domnívá, že „*vazbu nejde nenavázat a jste profík od toho, abyste se s tím dokázal vyrovnat. Jinak by to nemělo smysl. Ty děti musí vědět, co to je láska, že se můžou spolehnout na pečující lidi. A protože jsou všechny rozkošné a úžasné, tak je to samo sebou*“. S tímto tvrzením ve svých odpovědích souhlasili další dva respondenti, kteří si myslí, že profesionální pěstounskou péči mohou vykonávat lidé přesvědčení o tom, že chtějí posloužit dětem, dávat jim lásku a nic za to neočekávat.

Dílčí shrnutí

V odpovědi na tuto otázku byli všichni respondenti stoprocentně jednotní. Nevázat se citově k dítěti, o něž se v rámci pěstounské péče starají, není dle jejich názoru a zkušeností možné.

Otázka č. 9: *V čem je podle Vás doba strávená v pěstounské péči na přechodnou dobu pro dítě přínosem?*

Za největší přínos doby strávené v pěstounské rodině považuje pět respondentů zejména individuální přístup pěstounů spočívající v tom, že se věnují pouze tomu jednomu dítěti, které dostane vždy to, co potřebuje a ve chvíli, kdy to potřebuje. Respondent P 1 doslova říká, že *„se k dítěti jde, když brečí, přebalí se, když potřebuje, nakrmí, když má hlad, a ne, když je zrovna doba krmení nebo přebalování. Zkrátka mají někoho, kdo se jim věnuje, je tady někdo, kdo na ně má čas“*. Jeden z respondentů v tomto směru poukazuje na přístup zdravotnického personálu k dětem v ústavních zařízeních. Směrem ke zdravotním sestřám není kritický, ale vyjadřuje názor, že nemají dostatek času věnovat se dětem individuálně.

Další tři respondenti dodávají, že děti zažijí u profesionálních pěstounů obyčejný rodinný život a naučí se určitému režimu jako např. že se zdraví „dobrý den“, jde se nakoupit, na ulici se musí držet za ruku, po Večerníčku se jde spát.

Za nedocenitelný přínos označili další tři respondenti psychickou pohodu dětí. Z pohledu respondenta P 4 *„jsou tyhle děti super, klidné, uvolněné, veselé, jen se smějí“*.

Tři z respondentů za přínosné považují vytvoření schopnosti navázat se, naučit se mít rádo. Shodně se domnívají, že v tomto ohledu sehrává velkou roli mazlení se či pochování dítěte.

Dílčí shrnutí

V několika bodech jednotliví respondenti vyjmenovali, co dětem přináší pobyt v pěstounské rodině na přechodnou dobu. Jedná se o individuální přístup k dítěti, prožitek obyčejného způsobu rodinného života, přizpůsobení se určitému režimu, psychickou pohodu dětí a vytvoření schopnosti vazby.

Otázka č. 10: Domníváte se, že je dítěti v pěstounské péči na přechodnou dobu, zejména pokud se jedná o ranou pěstounskou péči, dostatečně zajištěna potřebná lékařská péče?

V otázce zajištění potřebné lékařské péče dětem umístěným do profesionální pěstounské péče se respondenti v podstatě shodli. Vycházejíc z vlastních zkušeností nevidí žádný rozdíl mezi péčí o děti v pěstounské péči a o děti biologické. Ke stejnému závěru dospěli i v názoru na přístup pediatriů k těmto dětem. Lékaři jsou naopak v jejich případě pečlivější a opatrnější. Činí a doporučují větší počet vyšetření, která pěstouni s dětmi absolvují v kratších lhůtách, než jsou obvyklé pro děti z biologických rodin.

Respondent P 8 nastínil zajištění zdravotní péče svěřeným dětem slovy: „Absolvujeme s dětmi veškerá vyšetření, očkování a kontroly podle doporučení a nařízení dětské doktorky. V případě potřeby s ním jedeme na neurologické vyšetření, nebo před předáváním na psychologické vyšetření. Na běžné kontroly k naší paní doktorce chodíme po 14 dnech“.

Kromě jednoho z respondentů se zatím žádný nesetkal u svěřeného dítěte se závažným zdravotním problémem. Převážná většina měla zatím zdravé děti, které nic mimořádného nevyžadovaly. Souhlasně potvrdili, že běžná péče včetně očkování je zajištěna dobře. Respondent P 4, který pečoval o dítě s abstinenčními příznaky, s ním absolvoval dlouhodobou hospitalizaci v nemocnici, při níž se setkal s profesionálním a vstřícným přístupem lékařů. Jeho vlastní péče o zdravotní stav dítěte byla personálem nemocnice hodnocena kladně.

Pouze jeden z respondentů má k této oblasti připomínku. Domnívá se, že není dořešena otázka povinnosti nechat děti očkovat. Dle jeho názoru nejsou pevně stanoveny konkrétní očkování, kterým má být dítě podrobeno.

Dílčí shrnutí

Respondenti se shodli v tvrzení, že lékařská péče poskytovaná dětem svěřeným do pěstounské péče na přechodnou dobu je na dobré úrovni. Přístup lékařů k těmto dětem je podle jejich názoru relativně zodpovědnější a péče kvalitnější, než v případech dětí

z biologických rodin. Oni sami plně a bezvýhradně respektují pokyny pediatrů. Většina z nich zatím nemá zkušenost s řešením závažnější zdravotní komplikace u dítěte.

Otázka č. 11: *Jakým způsobem dokumentujete průběh pěstounské péče, resp. historii dítěte?*

Odpovědi respondentů na tuto otázku se v ničem nelišily. Všichni zaznamenávají historii dítěte prostřednictvím fotografií, videa a deníků. Někteří následně sestavují fotoknihy nebo knihy života. Fotografie pořizují už v porodnici, dále při akcích, které děti v pěstounské rodině prožijí, a posléze i s novými „rodiči“ při procesu seznamování.

K této záležitosti uvádí respondent P 3: *„Manželka píše hned od začátku deník, podrobně hlavně u těch miminek, aby bylo patrné, jak se vyvíjí. Hodně podrobně jsme také popisovali u holčičky, která k nám přišla jako týraná. To bylo důležité kvůli jejím projevům“.*

Respondent P 6 doplňuje, že *„rodiče budou mít zadokumentováno všechno, co dítě udělalo prvně. To oč bych já taky nechtěla u dítěte přijít. A taky, aby to dítě vědělo, že se třeba pěkně vztekalo“.*

Dílčí shrnutí

Z odpovědí respondentů vyplývá, že všichni bez rozdílu svědomitě zachycují průběh pěstounské péče. Podtrhují význam zaznamenání historie dítěte jak pro dítě samotné, tak pro jeho novou rodinu.

Otázka č. 12: *Jaké jsou Vaše zkušenosti se spoluprací s biologickou rodinou dítěte?*

Žádnou zkušenost s biologickou rodinou nemají zatím tři z respondentů. Do současné doby jim byly do pěstounské péče svěřovány novorozené děti určené k osvojení, s nímž rodiče vyslovili souhlas, nebo bylo soudem rozhodnuto o jejich nezájmu, tudíž v procesu předcházejícímu adopci nefigurovali.

Ostatní respondenti mají zkušenosti se spoluprací s biologickou rodinou dítěte dobré. Jednalo se vždy o případy dětí navracejících se zpět do původní rodiny. Kontakt

s nimi udržovaly pokaždé matky. Podle slov respondentů se chovaly mile, vstřícně, ochotně spolupracovaly.

Respondent P 4 vysvětluje, že „*biorodiče se většinou chovají dobře. Tím, že mají o dítě zájem, nechtějí nikoho naštvat. Ten, kdo to dítě nechce, se s vámi neseťká. Ten, kdo ho chce, hraje podle pravidel, aby ho dostal*“.

Dva z respondentů hovořili o udržování kontaktů s matkami dětí i po předání dětí do rodiny. Prostřednictvím e-mailů matky informují pěstouny o vývoji dětí, posílají jim fotografie. Pěstouni přijímají tuto komunikaci s radostí.

Místo setkávání biologických rodičů s dětmi umístěnými do profesionální pěstounské rodiny bylo jedním tématem, které řešili ve svých odpovědích tři respondenti. Pouze jeden z nich umožňuje setkávání rodičů s dětmi ve své domácnosti (respondent, s nímž již nežijí ve společné domácnosti vlastní děti). Další využívají ke styku prostory např. krizového centra nebo jiné prostory zajištěné doprovázející organizací. Návštěvy rodičů v jejich domácnostech považují za nevhodné, narušující jejich soukromí, případně ohrožující bezpečí jejich dětí žijících s nimi stále v domácnosti.

Dílčí shrnutí

Spolupráci s biologickou rodinou dítěte má dosud pět respondentů a hodnotí ji kladně. Někteří zůstávají s rodiči v kontaktu i po odchodu dítěte z pěstounské péče. Názory některých respondentů se rozcházejí v míře tolerance vůči biologickým rodičům, pokud jde o místo konání styku rodičů s dětmi.

Otázka č. 13: Jaký je Váš názor na konstatování, že dítě v rámci přechodného pěstounství vystřídá dvacet a více pěstounských rodin za své dětství?

Stanovisko všech respondentů k této otázce je stejné. S uvedenou možností nesouhlasí, protože by v žádném případě takový stav dítěti neprospěl. Dva z respondentů připustili tuto možnost, avšak v minimální míře, za situace déletrvajícího soudního řízení o svěření dítěte do trvalé péče. Jsou však přesvědčeni o tom, že by bylo

možné za těchto okolností problém řešit např. prodloužením pěstounské péče na přechodnou dobu.

Souhlasně také respondenti prohlásili, že v naší zemi zatím o žádném takovém případě neslyšeli.

Respondent P 3 konkrétně řekl, že „většimu dítěti by se možná změna pěstounské rodiny dala vysvětlit. Možná by si zvyklo, že bude zase někde jinde. Ale byla by to otázka pro psychologa. Ale u dvouletého nebo tříletého dítěte, to v žádném případě“.

Dílčí shrnutí

Jednoznačným stanoviskem všech respondentů je nesouhlas se situací nastíněnou v otázce. Jsou si jisti, že tato možnost není za žádných okolností v zájmu dítěte.

Otázka č. 14: Byla podle Vašeho názoru dostatečná Vaše příprava (kurz přípravy) na pěstounskou péči na přechodnou dobu?

Kurz přípravy na výkon činnosti profesionální pěstounské péče hodnotí pět respondentů absolutně kladně. Za nejprínosnější označili zážitkové metody a možnost sdílení zkušeností. Tito respondenti byli mezi prvními žadateli o zařazení do evidence pěstounů na přechodnou dobu v naší republice. Kurzu přípravy se účastnili u stejné organizace, která byla také mezi prvními u nás.

Respondent P 2 s nadšením uvádí, že „to bylo úžasné, obrovský zážitek a přínos. Lektori neošidili nic, byli opravdu dobří, nadupaní informacemi“. Podobně reagoval i respondent P 4, v jehož případě se kurzu přípravy účastnily i jeho děti. Řekl: „Fakt to bylo neskutečné, velmi cenné, fakt výborné. I pro naše holky to byl převrat. Potkaly se tam i s přijatými dětmi, takže z toho byly fakt překvapené a taky nadšený“.

Jeden z respondentů má dojem, že by kurzy přípravy měly mít více propracovanou praktickou část. Uvítal by např. i návštěvy v rodinách již fungujících pěstounů profesionálů.

Za zcela zbytečný pokládá kurz přípravy budoucích pěstounů pouze jeden respondent. S koncepcí přípravy nebyl ani v nejmenším spokojen. Kurz nebyl

orientován na pěstounskou péči na přechodnou dobu, nýbrž spíše na pěstounskou péči dlouhodobou.

Dílčí shrnutí

Většina respondentů zhodnotila přípravu na výkon pěstounské péče velice pozitivně. Jeden z respondentů byl zcela nespokojen, jeden by přípravu pěstounů doplnil o další formy získávání poznatků.

Otázka č. 15: Jak hodnotíte činnost Vaší doprovázející organizace?

Všichni respondenti uvedli jako svoji doprovázející organizaci orgán sociálně-právní ochrany dětí. S jeho činností vyjádřili naprostou spokojenost a nejlepší zkušenosti. Ocenili zejména vstřícný přístup, ochotu a profesionalitu. Za významné pokládají jejich aktivity při spolupráci s biologickou rodinou.

I přes spokojenost s činností orgánu sociálně-právní ochrany se nyní dva z respondentů chystají na základě žádosti samotné dosavadní organizace uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče s organizací jinou. Respondent P 7 k tomu dodává: „*Orgán sociálně-právní ochrany dětí nás o to sám požádal. Mají toho moc. Také si myslím, že pro případ svěření starších dětí do naší péče, bude lepší mít někoho jiného, někoho, kdo by nám mohl věnovat hodně času, pomáhat nám po terapeutické linii, kdo by měl větší možnosti*“.

Dílčí shrnutí

S činností doprovázející organizace, kterou je u všech respondentů orgán sociálně-právní ochrany dětí, jsou všichni respondenti naprosto spokojeni. Z důvodu velkého pracovního vytížení orgánu sociálně-právní ochrany jsou dva z respondentů v současné době připraveni ke změně doprovázející organizace.

Celkové shrnutí

Každý z respondentů za dobu výkonu činnosti pěstounské péče na přechodnou dobu pečoval minimálně o dvě svěřené děti. Maximálním počtem dětí v pěstounské péči je v případě jednoho respondenta pět dětí. Věk dětí se pohybuje v rozmezí 0 – 3 roky.

Ve své podstatě se u respondentů neliší důvody, které je k výkonu této činnosti vedly, a ani zhodnocení vlivu pěstounské péče na život v jejich rodinách. Téměř u všech se jedná o snahu někomu pomoci, a dále o potřebu změnit zaměstnání. Dopady této výrazné životní změny na jejich soukromí vnímají kladně. Vlastní děti některých respondentů i přes počáteční nepochopení principu profesionální pěstounské péče a určitému odstupu v tomto směru nakonec pochopily a přijaly rozhodnutí rodičů.

Pokud jde o zkušenosti s ranou pěstounskou péčí, se spoluprací s biologickou rodinou či řešením závažnějších problémů v rámci výkonu profesionálního pěstounství, většina respondentů zkušenosti má a jedná se o zkušenosti dobré. Stejně je tomu z jejich pohledu i se zajištěním lékařské péče dětem v profesionálních pěstounských rodinách, k níž nemají žádné výhrady.

Shrnutí odpovědí na otázky týkající se citové vazby mezi pěstouny a svěřeným dítětem a na otázky zaměřené na proces předávání dítěte do další péče lze propojit. Jednoznačně z nich vyplývá, že k navázání citové vazby dojde automaticky vždy, a tím pádem je velice těžké rozloučení pěstounů a dítěte.

Za zásadní přínosy pěstounské péče pro děti shodně pokládají individuální přístup pěstounů, tvorbu citové vazby a běžný způsob života ve fungující rodině, které kladně působí na psychiku dítěte. Zdůraznili také význam zadokumentování historie dítěte. Zásadně odmítli možnost časté změny výchovného prostředí dítěte v rámci pěstounské péče.

Až na jednu výjimku byli všichni respondenti spokojeni s kurzem přípravy budoucích pěstounů. Spokojenost vyslovili i s činností doprovázející organizace.

Lze konstatovat, že všichni respondenti vnímají výkon činnosti pěstounské péče na přechodnou dobu a její samotný průběh velmi pozitivně. Jejich názory se v podstatě v jednotlivých otázkách nijak markantně nerozcházejí.

4.2 Výsledky rozhovorů s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí

V této kapitole jsou zpracovány názory 10 sociálních pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji, kteří vykonávají agendu náhradní rodinné péče. Oslovené respondenty tvořilo 9 žen a 1 muž.

Otázky jsou opět uvedeny před vyhodnocením odpovědí, za nímž následuje dílčí shrnutí. Kapitola je zakončena celkovým shrnutím výsledků rozhovorů s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Pro přehlednější vyhodnocení otázky č. 1 a otázky č. 2 byla vytvořena tabulka s přehledem počtu pěstounských rodin na přechodnou dobu ve správním obvodu pracovníka, počtu dětí umístěných z téhož obvodu do rodiny profesionálních pěstounů a věku těchto dětí.

Otázka č. 1: Kolik pěstounských rodin na přechodnou dobu máte ve svém správním obvodu?

Otázka č. 2: Kolik dětí z Vašeho správního obvodu a jakého věku bylo od 1. 1. 2013 umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu?

Tabulka č. 4 – Pěstounská péče na přechodnou dobu ve správních obvodech jednotlivých respondentů

Sociální pracovník	Počet rodin PPPD ve správním obvodu	Počet dětí umístěných do PPPD ze správního obvodu	Věkové rozpětí umístěných dětí (roky)
SP1	1	3	0 -2
SP2	2	0	-
SP3	0	1	0 – 1
SP4	1	1	0 – 1
SP5	2	4	0 – 1
SP6	2	2	0 – 2

SP7	1	0	-
SP8	2	4	0 – 6
SP9	1	2	0 – 2
SP10	0	2	0 - 1

(Zdroj: Vlastní výzkum)

Dílčí shrnutí

Na základě sdělení jednotlivých respondentů, lze konstatovat, že v každém správním obvodu, vyjma dvou, v nichž není žádná, jsou maximálně dvě pěstounské rodiny na přechodnou dobu. Počet dětí předaných do péče profesionálních pěstounů se pohybuje v rozmezí 0 – 4. Nejčastěji zastoupená věková kategorie je 0 – 1 rok věku dítěte.

Otázka č. 3: *Pro, které děti je dle Vašeho názoru pěstounská péče na přechodnou dobu vhodná a proč?*

Všichni kromě jednoho respondenta se shodli na tom, že pěstounská péče na přechodnou dobu je vhodná zejména pro novorozence, kteří jsou určeni k osvojení, protože se jim dostane péče rodiny a dle slov SP 5 „jsou tzv. vymazlená, na což není v ústavu čas.“ Čtyři respondenti považují za děti vhodné pro tento typ pěstounské péče i děti mladšího školního věku a děti bez závažných zdravotních problémů, případně s lehkým mentálním a somatickým postižením.

Jeden z respondentů se domnívá, že je tato forma náhradní rodinné péče vhodná pouze pro děti většinového etnika.

Čtyři respondenti konkretizovali vhodnost dětí i z hlediska důvodů pro umístění do profesionální pěstounské rodiny. Adekvátními důvody se jim jeví nemoc či výkon trestu na straně rodičů, nemožnost uzavření dohody mezi rozvedenými rodiči ve věci styku dítěte s rodičem. Jde o krátkodobé situace, po jejichž překlenutí se dítě vrátí zpět do biologické rodiny.

Zcela odlišný názor vyjádřil respondent SP 3, který uvedl: „*Tato forma mi vůbec nikterak není sympatická, děti k někomu přilnou, pak odejdou a budou si zvykat znovu. Co to s nimi udělá?*“

Dílčí shrnutí

Z výpovědí respondentů jednoznačně vyplývá, že pěstounská péče na přechodnou dobu je nejvhodnější pro novorozené děti určené k adopci.

Otázka č. 4: *Pro které děti není pěstounská péče na přechodnou dobu vhodná a proč?*

Názor, že pěstounská péče na přechodnou dobu není vhodná pro děti staršího školního věku, „*kteří nemají jistotu, že se navrátí do biologické rodiny nebo půjdou do adopce,*“ jak říká SP 6, zastávají čtyři respondenti. Naopak dva z respondentů vidí nebezpečí této formy péče pro děti předškolního a mladšího školního věku. Riziko spatřují v připoutání se dítěte k pěstounům a v negativním vlivu tohoto připoutání na jejich další vývoj po přemístění do následné péče. SP 8 tvrdí, že s ohledem na věk nejsou tyto děti „*schopny pochopit, proč musejí z rodiny odejít, když nezlobí, dobře se učí a všechno je v pořádku. Je pro ně těžké pochopit, že to není z jejich viny, že to tak musí být. Tento věk je tím nejhorším. Už to není malé dítě, ale nemá tolik rozumu, aby to pochopilo*“.

Jeden z respondentů uvádí, že profesionální pěstounská péče není vhodným řešením pro děti menšinového etnika, resp. pro romské děti.

Za děti nevhodné pro pěstounskou péči na přechodnou dobu považuje polovina respondentů děti s těžkým zdravotním postižením a děti s výchovnými problémy. Domnívají se, že pěstouni nejsou dostatečně proškoleni pečovat o děti se specifickými potřebami, kterými zmíněné kategorie dětí podle nich jsou.

Všichni se shodli pouze na tom, že s pěstounskou péčí na přechodnou dobu v případě starších dětí, není dosud dostatek zkušeností, takže je velmi těžké její důsledky na tuto věkovou kategorii posuzovat.

Jeden respondent zaujímající k profesionální pěstounské péči na přechodnou dobu negativní postoj se k této otázce nevyjádřil.

Dílčí shrnutí

V této otázce nedošlo mezi respondenty k výrazné shodě. Na základě jejich názorů je možné považovat za nevhodné pro pěstounskou péči na přechodnou dobu zejména děti s těžkým zdravotním postižením a děti s výchovnými problémy.

Otázka č. 5: V čem spatřujete výhody pěstounské péče na přechodnou dobu?

Za jednoznačnou výhodu pěstounské péče na přechodnou dobu označilo sedm respondentů individuální péči v klasickém rodinném prostředí a od toho paralelně se odvíjející absenci pobytu v ústavu. SP 4 doplnil tuto výhodu o tvrzení, že „*se tím významně snižuje riziko syndromu citové deprivace*“.

Další dva respondenti konkrétně vyjmenovali další pozitiva této formy náhradní rodinné péče, a to podněty zajišťující rozvoj, zkušenost s komunikací v dobře fungující rodině, možnost získat hezké zážitky z rodinného života, poznat běžné povinnosti související s péčí o domácnost jako je např. podle SP 1 „*že se perou záclony, myjí okna, nakupuje se*“.

V navázání dítěte na konkrétní osoby v profesionální pěstounské rodině spatřuje nespornou výhodu oproti ústavní výchově jeden respondent.

Jeden respondent svůj názor nevyjádřil.

Stručné shrnutí

Z názorů respondentů vyplývá, že výhoda pěstounské péče na přechodnou dobu spočívá nesporně v individuálním přístupu pěstounů k dětem a s tím souvisejícím poznáním rodinného způsobu života.

Otázka č. 6: V čem spatřujete nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu?

Z pohledu sedmi respondentů je bezesporu nevýhodou této formy pěstounské péče citová navázanost mezi dětmi a pěstouny, ke které dojde dle jejich názoru vždy. Shodně

upřesnili, že tento problém bude nejzávažnější zejména u dětí předškolního a mladšího školního věku. SP 1 si myslí, že v období, kdy dítě z přechodné pěstounské rodiny odchází „*a předává se dál, musí mít chudák v hlavě strašný zmatek. Nechápe, kam se najednou teta se strejdou ztratili, proč je tady zase někdo jiný, byť v pohodě. Musí mu být smutno*“. V této souvislosti vyvstává obava z možného nezvládnutí přechodu z pěstounské péče na přechodnou dobu do péče další a tím pádem z negativního ovlivnění dalšího psychického vývoje dítěte.

Další dva respondenti zmiňují jako nevýhodu i omezené trvání pěstounské péče na přechodnou dobu po dobu jednoho roku. Jeden z důvodů tohoto rizika spatřují v nepružnosti soudů, jejímž důsledkem může být skutečnost, že se záležitost dítěte nestihne do jednoho roku vyřešit.

Z jiného úhlu pohledu hodnotí nevýhody respondent SP 4, který vidí problém této formy náhradní rodinné péče ve vysokých nárocích na pěstouny a jejich komunikačních dovednostech. Říká, že „*pěstoun musí např. umět zvládat i kontakt s biologickou rodinou, což vyžaduje vysokou profesionalitu pěstounů, které nemusí být vždy dosaženo*“. Následkem pak může být nezvládnutí návratu dítěte zpět do biologické rodiny.

Dílčí shrnutí

Dle názoru většiny respondentů se nevýhodou pěstounské péče na přechodnou dobu jeví v návaznosti na nutnost přechodu dítěte do další, trvalé péče navázání citové vazby mezi dítětem a pěstouny. Samotný proces předávání může být pro dítě velice stresujícím a může ovlivnit jeho další psychický vývoj.

Otázka č. 7: *Jaký máte názor na požadavek nenavazovat citovou vazbu mezi pěstouny na přechodnou dobu a dítětem, o které pečují?*

V odpovědi na tuto otázku se všichni respondenti kromě jednoho shodli na tom, že je zcela nemožné, aby nedošlo k navázání citové vazby mezi pěstouny a dítětem. Jsou přesvědčení o tom, že se tomu nedá zabránit. Všichni shodně, i když jinými slovy, vyjádřili domněnku, že „*dítě nemůže dobře prospívat v rodině, kde ho nemají rádi. Tam*

by nemohlo být spokojené. V takové rodině možná žilo do té doby.“ SP 3 vyslovil myšlenku: „Nenavazovat citovou vazbu – opět budeme vychovávat deprivanty? Dítě musí cítit, že ho má člověk rád“.

Podle názoru jednoho respondenta si pěstouni mají k dítěti vytvořit určitý citový vztah založený na jiném principu než matka – dítě a musejí umět se svými pocity pracovat a být připraveni na postupné odpoutání se od dítěte. Samozřejmě je to těžší s rostoucím věkem dítěte.

Pouze jeden respondent s uvedeným požadavkem souhlasí. Opodstatnění vidí v potenciální tendenci pěstounů dítě si ponechat.

Jiný z respondentů, který souhlasí s většinou, spatřuje důvodnost požadavku v délce pěstounské péče na přechodnou dobu jen na jeden rok.

Dílčí shrnutí

Požadavek nenavazovat citovou vazbu mezi dítětem a profesionálními pěstouny vnímá převážná většina respondentů jako nesmyslný a nereálný.

Otázka č. 8: Jak hodnotíte zajištění lékařské péče dítěti, zejména pokud se jedná o ranou pěstounskou péči, ze strany pěstounů na přechodnou dobu?

V problematice zajištění lékařské péče se názory respondentů rozcházejí. Polovina konstatovala, že se zajištěním zdravotní péče ze strany pěstounů na přechodnou dobu mají dobrou zkušenost. Zabezpečují péči jako každý jiný rodič. Praktičtí lékaři pro děti a dorost s nimi bez problémů spolupracují. Pěstouni s dítětem absolvují všechny pravidelné prohlídky a základní očkování, zajišťují lékařem naordinovaná vyšetření. K otázce očkování jeden z respondentů doplnil, že dítěti svěřenému do péče profesionálních pěstounů, lze aplikovat pouze základní očkování, nikoli nadstandardní, protože o jejich užití rozhodují vždy pouze zákonní zástupci.

Druhá polovina respondentů svou pozornost zaměřila na ne zcela zdravé a normálně se vyvíjející děti, ale na děti s projevy většího opoždění nebo mentálního postižení. SP 8 zdůraznil, že tyto děti „jsou po zdravotní stránce více ohlídané

v dětských centrech než v pěstounských rodinách, kde v těchto případech pak ta odborná péče chybí“.

SP 10 uvedl konkrétní případ dítěte z babyboxu umístěného v dětském centru, kde jen díky bohatým zkušenostem odborného personálu dostatečně brzy odhalili, že dítě má stlačovaný mozek, a tudíž se mu špatně vyvíjí. Respondent je přesvědčený, že „v pěstounské rodině či u běžného dětského lékaře by tato komplikace nebyla zjištěna včas“. V této souvislosti poukázal na výhodu zdravotnických zařízení, kde je možné dělat veškerá potřebná vyšetření okamžitě.

Dílčí shrnutí

Polovina respondentů je přesvědčena o tom, že v případě zdravých a normálně se vyvíjejících dětí jsou profesionální pěstouni ve spolupráci s pediatrem schopni základní lékařskou péči zajistit bez problémů. Nevýhodou pro tyto děti je omezení možnosti využít nadstandardního očkování. Druhá polovina respondentů se vyjádřila k dětem nemocným, opožděným či s postižením, u nichž může být v případě pěstounské péče na přechodnou dobu zabezpečení potřebné zdravotní péče problematické. V těchto případech se jeví odborná péče poskytovaná v dětských centrech a bezodkladná možnost řešení akutních případů z hlediska zdárného vývoje dítěte bezpečnější.

Otázka č. 9: Jaký je Váš názor na konstatování, že dítě v rámci přechodného pěstounství vystřídá dvacet a více pěstounských rodin za své dětství?

S možností vystřídání několika pěstounských rodin v průběhu dětství v zásadě nesouhlasí žádný z respondentů. Tuto alternativu všichni považují pro vývoj dítěte za nepříznivou, protože bezpečí a jistotu, kterou potřebuje, mu dodává především stabilní místo. Tři respondenti v tomto směru poukazují na zahraniční zkušenosti s tímto modelem. Dodávají, že jim takový případ v našich podmínkách zatím není znám.

Odlišné stanovisko zaujímá pouze respondent SP 4, který tvrdí: „*Raději ať dítě střídá kompetentní náhradní rodiče, než život v nefunkční rodině, kde se nenaučí nic dobrého“.*

Dílčí shrnutí

Všichni kromě jednoho respondenta konstatují, že střídání výchovných prostředí dětí v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu rozhodně není v jejich zájmu. Tento způsob by zcela jistě negativně ovlivnil jejich zdárný psychický vývoj.

***Otázka č. 10:** Jaký je podle Vás u pěstounské péče na přechodnou dobu význam biologické rodiny?*

Většina respondentů zatím nemá s rolí biologické rodiny v rámci profesionální pěstounské péče vlastní zkušenost, neboť výrazný podíl dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu činily novorozené děti vhodné k osvojení. Logicky se shodli na tvrzení, že v těchto případech nemá biologická rodina význam žádný.

K situaci dětí s předpokládaným návratem do biologické rodiny se vyjádřilo šest respondentů. Zde je dle jejich názoru význam biologické rodiny prvořadý. Za důležitou pak pokládají spolupráci profesionálních pěstounů s rodiči. Tři z respondentů uvedli, že pro pěstouny může být tato spolupráce velice náročná, protože se ve většině případů jedná o rodiny problémové, rizikové. Avšak je nutné a zejména v zájmu dítěte, aby respektovali potřebu kontaktu dítěte s rodiči.

Respondent SP 8 upřesnil, že *„pro pěstouny musí být naprosto normální situace, kdy budou rodiče dítěte učit, jak o něho pečovat, jak k němu přistupovat, jak ho vychovávat. Musí počítat s tím, že budou tito rodiče např. i docházet do jejich domácnosti. Současným trendem je návrat dítěte do biologické rodiny a profesionální pěstounství má být k dosažení tohoto cíle významným prostředkem“*.

Dílčí shrnutí

Z vyjádření respondentů vyplývá, že význam biologické rodiny u pěstounské péče na přechodnou dobu se liší podle budoucí situace dítěte. Pro dítě vhodné do adopce nemá jeho biologická rodina význam žádný. U dětí, které se mají zpět do biologické rodiny vracet, je potřeba s rodinou intenzivně pracovat, aby po návratu domů nedocházelo k opětovnému selhávání rodiny a k následné traumatizaci dětí.

Otázka č. 11: Jaký je Váš názor na funkci doprovázejících organizací?

V názoru na funkci doprovázejících organizací se všichni respondenti shodli. Doprovázející organizace označili na potřebné a důležité. Smysl jejich činnosti vidí v pomoci a podpoře poskytované pěstounům s tím, že se jedná spíše o pomoc partnerskou než kontrolní. Souhrnně konkretizovali úkony, které doprovázející organizace vykonávají, jako „podporu pěstounů při řešení problematických situací, pomoc při prosazování zákonných nároků i při naplňování povinností pěstounů, umožnění sdílení zkušeností s jinými pěstouny, udílení rad v oblasti spolupráce s dalšími institucemi, především se soudy“.

Tři respondenti vyzdvihli význam doprovázejících organizací hlavně v období, kdy pěstouni dítě do rodiny přijímají a v období, když od nich dítě odchází. Současně poukázali na skutečnost, že každá z těchto organizací má nastavena jiná pravidla a jednotlivé činnosti vykonává jiným způsobem. Vzhledem k těmto skutečnostem jsou organizace funkční či méně funkční.

Dílčí shrnutí

Všichni respondenti zhodnotili funkce doprovázejících organizací jako jednoznačně pozitivní. Jejich úkolem je usnadnit průběh pěstounské péče na přechodnou dobu. S ohledem na to, že nemají jednotně stanovená pravidla, záleží na přístupu, pečlivosti a zodpovědnosti každé z nich.

Otázka č. 12: Jak hodnotíte kritéria výběru pěstounů na přechodnou dobu a jejich přípravu na výkon pěstounské péče?

Z pohledu pěti respondentů jsou kritéria výběru profesionálních pěstounů a jejich příprava na výkon činnosti dostatečná a na dobré úrovni. Myslí si, že jsou dost přísná, avšak s ohledem na náročnost požadovaného výkonu oprávněná.

Čtyři respondenti se domnívají, že by požadavky na pěstouny na přechodnou dobu měly být daleko přísnější a náročnější. Přípravu budoucích pěstounů by volili dlouhodobější a specializovanější. Její zaměření by se mělo odvíjet od věku a počtu

přijímaných dětí, mělo by se soustředit např. i na péči o sourozenecké skupiny. V rámci rané péče se jim jeví jako vhodná součást kurzu přípravy i zdravotnický výcvik.

Podle názoru respondenta SP 1 by mělo být lépe prověřováno i případné zadlužení budoucích pěstounů, aby se vyloučila možnost splácení dluhů prostřednictvím sociálních dávek v pěstounské péči. Uvádí: „*Možná bych se ani nebránila tomu dokládat výpis z účtu. Nebrala bych to jako nějaké omezování osobní svobody. Myslím, že v tomto případě by měla jít osobní ochrana stranou*“.

Dílčí shrnutí

Polovina respondentů hodnotí kritéria výběru pěstounů a kurz přípravy jako zcela vyhovující a dostatečné. Druhá polovina by požadavky zpřísnila a doplnila. Všichni shodně uznávají, že náročnost je s ohledem na zájem dítěte zcela nezbytná.

Otázka č. 13: Je podle Vašeho názoru počet pěstounů na přechodnou dobu v současné době dostatečný?

Pět respondentů pokládá současný počet profesionálních pěstounů za dostatečný. Domnívají se, že aktuálně je pokryta péče o děti od 0 do 6 let věku. Opačného názoru jsou dva respondenti, kteří v poslední době potřebovali umístit do přechodného pěstounství dítě ze svého správního obvodu, avšak neuspěli pro plnou kapacitu této formy náhradní rodinné péče. Situaci nedokázali posoudit tři respondenti. Dva z nich sdělili, že zatím pěstounskou péči na přechodnou dobu pro žádné dítě nepotřebovali.

Dílčí shrnutí

Na základě konkrétních zkušeností jednotlivých respondentů převládá názor, že pěstounů na přechodnou dobu je v současné době dostatek.

Celkové shrnutí

Většina respondentů má již v současné době nějakou vlastní zkušenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Všichni se jednoznačně shodli na kategorii novorozenců s prognózou osvojení jako dětí nejvhodnějších pro svěřením do péče profesionálních pěstounů. Výraznou shodu mezi respondenty lze spatřit i v názoru na

výhodu individuálního přístupu k dítěti a nevýhodu v navázání citové vazby mezi dítětem a pěstouny v kontraindikaci s odchodem dítěte z pěstounské rodiny. Absenci citové vazby vyloučili. Význam biologické rodiny shodně podtrhují u dětí s výhledem na návrat do původní rodiny. Shodně pozitivně se respondenti vyjádřili také k funkci doprovázejících organizací. V rámci pěstounské péče na přechodnou dobu souhlasně odmítli nestabilitu výchovného prostředí u dětí.

K výrazné shodě respondenti nedospěli v otázce dětí nevhodných pro tento typ náhradní rodinné péče. Důvodem je především nedostatek zkušeností s pobytem starších dětí v profesionálních pěstounských rodinách. Nejednoznačné stanovisko zaujímají relativně také v problematice zajištění lékařské péče, avšak zde se jedná spíše o odlišení zdravotní péče poskytované dětem zdravým a dětem nemocným. Kritéria pro výběr pěstounů a kurzy přípravy považují všichni respondenti za velmi důležité, rozcházejí se v pohledu na jejich náročnost a přísnost.

Pokud jde o dostatek či nedostatek profesionálních pěstounů, mají respondenti za to, že pro tuto chvíli je jejich počet dostačující.

4.3 Výsledky analýzy sekundárních dokumentů

Analyzovanými sekundárními dokumenty byly opatrovnické spisy Om (zkratka ze slov „Ochrana mládeže“) dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu v rámci správních obvodů jednotlivých respondentů SP 1 až SP 10. Jedná se o děti vedené v evidenci oddělení sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností ve správních obvodech Jihočeského kraje, z nichž byli vybráni respondenti výzkumného souboru N2.

Důvody, pro které jsou děti umístovány do pěstounské péče na přechodnou dobu, jsou vždy uvedeny v odůvodnění příslušného rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, který ve věci na základě věcné a místní příslušnosti rozhodoval.

Byla provedena analýza 19 opatrovnických spisů, neboť respondenti SP 1 až SP 10 umístili do pěstounské péče na přechodnou dobu v období od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2014 celkem 19 dětí evidovaných v jejich správních obvodech.

Jednoznačně nejčastějším důvodem pro svěřeni dítěte do této formy náhradní rodinné péče byla ve všech případech shledána vhodnost dítěte pro osvojení. V praxi jde o novorozené děti, u nichž rodiče vyslovili souhlas s osvojením nebo o případy, kdy se rodiče o dítě nezajímali, a o vyslovení tohoto nezájmu rozhodl soud jako o skutečnosti podmiňující možnost umístění dítěte do náhradní rodinné péče - osvojení.

Pouze z jednoho správního obvodu bylo umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu dítě ve věku 6 let z důvodu úmrtí obou rodičů a absence příbuzenské či jiné osoby, která by jej převzala do své péče. Situace byla následně řešena přemístěním dítěte do dlouhodobé pěstounské péče.

Výsledky analýzy sekundárních dokumentů se shodují s výsledky rozhovorů s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí i s výsledky rozhovorů s pěstouny vykonávajícími pěstounskou péči na přechodnou dobu. Z odpovědí respondentů obou výzkumných souborů taktéž vyplynulo, že převládajícím důvodem k umístění dětí do přechodného pěstounství je bezprostředně následující proces adopce. Nejčastější věkovou kategorií dětí umístovaných do profesionálních pěstounských rodin, je kategorie 0 – 1 rok věku dítěte.

Tabulka č. 5 vykazuje věk dětí až do 3 let věku. Tyto starší děti byly do profesionálních rodin dotázaných respondentů výzkumného souboru N2 umístěny z jiných správních obvodů, než kterými jsou správní obvody, v nichž vykonávají agendu náhradní rodinné péče respondenti SP 1 až SP 10, a z jejichž evidence pocházely analyzované opatrovnické spisy Om. Z tohoto důvodu nebyly opatrovnické spisy těchto starších dětí analyzovány a nebyly tak zjištěny důvody pro jejich svěření do pěstounské péče na přechodnou dobu.

5 Diskuze

V diplomové práci jsem se zabývala problematikou pěstounské péče na přechodnou dobu. Záměrem bylo zhodnotit tuto formu náhradní rodinné péče z pohledu sociálních pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí a z pohledu profesionálních pěstounů, kteří tuto činnost vykonávají. Současně jsem zjišťovala, jaké jsou nejčastější důvody pro umístění dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Ve výzkumné části jsem provedla rozhovory s respondenty obou výzkumných souborů za účelem zjištění jejich zkušeností a názorů na profesionální pěstounskou péči a zanalyzovala opatrovnické spisy dětí svěřených do přechodného pěstounství. Přístup všech respondentů mohu hodnotit jako velice kladný, vstřícný a ochotný.

Byla jsem příjemně překvapena skutečností, že pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu jsou vybíráni lidé nadšení, obětaví, schopní citu a lásky, ochotní pro lepší budoucnost dětí prožívat vlastní nepříjemná citová rozpoložení, schopní nést odpovědnost za vývoj a výchovu cizích dětí. Všichni pěstouni již v rámci přechodného pěstounství pečovali minimálně o dvě děti, jeden z nich dokonce o pět dětí. Jednalo se o děti ve věku od 0 do 3 let.

Pokud jde o pracovníky vykonávající agendu náhradní rodinné péče, bylo zjištěno, že všichni již mají v rámci svého správního obvodu konkrétní zkušenosti s profesionální pěstounskou péčí. Nejčastější věkovou kategorií dětí, které do profesionálních rodin předávali je kategorie 0 – 2 roky.

Nejprve jsem se zabývala motivací pěstounů k výkonu činnosti profesionální pěstounské péče a jejímu vlivu na vlastní rodinu a děti. Motivaci jako významný faktor při výběru pěstounů podtrhuje Lexová a kol. (2013). Macela (2013) v tomto ohledu považuje na straně pěstounů za důležitou schopnost dávat lásku, schopnost přijetí a neočekávání vděku od přijatých dětí. Z výsledků výzkumu vyplývá, že pěstouni jsou lidé s altruistickými sklony, protože je k této činnosti převážně vedla touha někomu pomoci, o někoho se starat, někoho zachraňovat, ale s vědomím, že si ho nemohou ponechat, přivlastnit. V tomto bodě je zřejmé, že je při výběru pěstounů dodržována podmínka naplnění vlastních rodičovských potřeb pěstounů, jak zdůrazňují Konečná a

Sudová (2011), čímž je minimalizováno riziko, že si pěstouni budou chtít dítě ponechat natrvalo. Tím by vlastně pozbyla filozofie pěstounská péče na přechodnou dobu smyslu.

Pokud jde o vliv výkonu pěstounské péče na vlastní rodinu a děti, pěstouni shodně sdělují, že se jedná o vliv převážně pozitivní. Jako podstatnou změnu zmiňují určité omezení svobody. Tím potvrzují výrok, že po celou dobu od svěření dítěte do jeho předání musí probíhat nepřetržitá osobní péče pěstouny, která zajišťuje dítěti okamžitou odezvu na jeho potřeby a podporuje jeho zdravý vývoj (Raná pěstounská péče, 2012).

Macela (2013) za důležitou pokládá podmínku neohrožovat přijetím dítěte do pěstounské péče naplňování potřeb ostatních dětí v rodině. S tím souvisí tvrzení Vágnerové (2005), že všichni členové rodiny jsou ve vzájemné interakci, vzájemně se ovlivňují a přizpůsobují. V tomto bodě výzkum ukazuje, že se v případě vlastních dětí pěstounů, které jsou staršího školního věku, a jsou bezprostředně ovlivňovány životem v rodině, objevily pocity žárlivosti či ne zcela kladné přijetí nové situace. Ačkoli byly tyto problémy v konečném důsledku zdárně vyřešeny, v určitém smyslu tyto děti pociťovaly ohrožení své pozice v rodině. Tato zjištění vedou k závěru, že pro profesionální pěstounskou péči budou jak z hlediska jejich rodin, tak z hlediska přijímaných dětí vhodnější rodiny s již dospělými a soběstačnými dětmi, které rozhodnutí rodičů stát se pěstouny na přechodnou dobu přijímají bez problémů.

V další fázi této části výzkumu jsem se zaměřila na názory na přínos a výhody pěstounské péče na přechodnou dobu pro děti, které jsou do ní svěřovány. Z mého hlediska spočívá podstata pozitiv přechodného pěstounství v absenci pobytu dětí v ústavním zařízení. Už v roce 1986 zdůrazňoval Matějček (1986), že rodina vytváří dokonalé prostředí pro poznání sociálních vztahů. Dítěti je umožněno poznávat i vztahy navenek a postoje svých blízkých k věcem, práci, myšlenkám. V ústavním zařízení jsou tyto možnosti omezené. Matějček a Dytrych (1999) navazují tvrzením, že je jednou ze základních funkcí rodiny připravit dítě pro život v dané společnosti. Má-li být dítě dobře připraveno, musí rodina dobře fungovat. Všichni ti, kdo jsou jeho vychovateli, musí mu být dobrými vzory. Zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu výše uvedené naplňují, neboť pěstouni uvádějí, že v jejich rodinách děti zažívají obyčejný rodinný

život, učí se určitému režimu a návykům jako např. zdravít, nakupovat, držet se za ruku na ulici.

Za největší přínos pěstounské péče pro dítě považují pěstouni individuální přístup, protože se věnují výhradně tomu jednomu dítěti ve chvílích, kdy to potřebuje. Součástí tohoto přístupu je i mazlení a chování dětí. Tyto skutečnosti mají veskrze kladný vliv na psychickou pohodu a potřeby dětí a jejich schopnost naučit se mít rádo a navázat se, čímž je maximálně eliminováno riziko vzniku citové deprivace. Shodný názor vyjadřují i pracovníci sociálně-právní ochrany dětí. Jako další pozitiva vyjmenovali podněty zajišťující rozvoj, zkušenost s komunikací v dobře fungující rodině, možnost získat hezké zážitky z rodinného života, poznat běžné povinnosti v domácnosti. Tyto zkušenosti svědčí pro tvrzení Koluchové (1992), že deprivace vzniká v důsledku neuspokojování psychických potřeb dítěte. Jedná se o nedostatek různých podnětů, nedostatek citových vazeb a možností. Nejlépe uspokojuje tyto citové potřeby funkční rodina. V podstatě shodně hovoří Ptáček a kol. (2001), když říká, že dítě pobývajícím v kvalitní náhradní rodině není tolik ohroženo vznikem traumat a stigmatizujících prožitků jako je dítě žijící v ústavní výchově.

Zde považují za nutné doplnit, že v praxi se v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu uváděná pozitiva ukáží mnohem později, až budou děti dnes do této formy náhradní rodinné péče umístěvané dospívat.

Za ne zcela nepodstatné označují pěstouni i zaznamenávání průběhu pěstounské péče formou deníků, fotografií a videí pořizovaných již v porodnici, dále při rodinných oslavách či akcích, a v neposlední řadě při procesu seznamování s novými „rodiči“. Ztotožňují se tak s tvrzením, že dítě tak má k dispozici informace o jeho vlastní historii (Jaké jsou hlavní přínosy pěstounské péče na přechodnou dobu, 2014). K této zdánlivé maličkosti bych ráda podotkla, že ji považují za důležitou. Každý z nás si někdy rád prohlíží fotografie z dětství, ukazuje je svým dětem či budoucímu partnerovi. Proč by tedy měla být tato možnost odepřena dětem, jimž není dáno vyrůstat od útlého věku ve vlastní rodině? Díky pěstounům na přechodnou dobu mají i oni svou minulost a své začátky.

V návaznosti na výše uvedené jsem dále pozornost zacílila na otázku citové vazby a s ní související proces předávání dítěte do další péče. Opatřil (2013) považuje za jedno z podstatných negativ pěstounské péče na přechodnou dobu požadavek, že by v období pobytu dítěte v profesionální pěstounské rodině nemělo dojít k navázání citových vazeb mezi pěstouny a dítětem jako je tomu v dlouhodobé pěstounské péči. Také Schneiberg (2004) zastává názor, že v podstatě není možné, aby dítě nenavázalo hlubší citové a další vazby k lidem, kteří se k němu chovají mateřsky či otcovsky. Výzkum jasně tyto názory potvrdil. Respondenti obou výzkumných souborů se jednoznačně shodují, že není možné nevytvoření vzájemné citové vazby mezi pěstouny a dítětem. Zejména v případě větších dětí už existuje nějaká komunikace, sdílení zážitků a her, zřetelné citové projevy. Jednotní jsou i v tvrzení, že je třeba dětem lásku dávat, aby nepoznaly prázdnotu, a nevznikala u nich citová deprivace. Vyslovili domněnku, že dítě nemůže dobře prospívat v rodině, kde ho nemají rádi. Také Ptáček a kol. (2011) si myslí, že rodina nabízí dítěti možnost naučit se vytvářet pevné vazby. Vztah mezi dvěma lidmi, tedy vazebné chování tvoří podle Ptáčka a Kuželové (2011) základ pro dlouhodobé vztahy nebo pouta s dalšími lidmi, a vazba je nezbytná pro vývoj pocitu emocionálního bezpečí.

Uváděné skutečnosti samozřejmě sehrávají velkou roli i v procesu předávání dítěte do další péče, který po určité době zákonitě nastává. Rozloučení s dítětem, o které se po nějaký čas starali a věnovali se mu, přináší pěstounům nepříznivé silné emoční zážitky. Čím déle dítě v rodině žilo a čím je starší, tím je situace při předávání náročnější. Relativně snadněji probíhá proces předávání do péče budoucích osvojitelů v případě rané pěstounské péče. Tomu odpovídá i tvrzení Lexové a kol. (2013), že obecně platí, čím menší dítě odchází do osvojitelské rodiny, tím je proces snazší. Určité smíření a uklidnění přináší v té chvíli pouze přesvědčení, že se dítě bude mít v nové rodině dobře. Současně si pěstouni uvědomují, že jsou profesionálové od toho, aby se s touto situací dokázali vyrovnat. Podle pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí si mají pěstouni k dítěti vytvořit vztah založený na jiném principu než matka – dítě a musejí umět se svými pocity pracovat a být připraveni na postupné odpoutání se od dítěte. Tyto výsledky nejsou v rozporu s následujícími výroky odborníků. Rotreklová a Hofrová

(2006) zdůrazňují, že pěstounská péče na přechodnou dobu nemá dítěti nahrazovat rodinu, má mu nahrazovat pouze po určitou dobu rodinné prostředí. Přípravenost pěstounů předat přijaté děti dál je jedním z kritérií výběru pěstounů pro profesionální pěstounskou péči dle Macely (2013). Pokud je tedy pěstoun na svou roli dobře připraven, i děti zvládají přechod z profesionální rodiny do rodiny definitivní velmi dobře (Ptáček a kol., 2011).

A právě pracovníci sociálně-právní ochrany dětí nahlízejí na citovou vázanost mezi dětmi a pěstouny i z druhé strany, resp. pokud jde o pocity dětí. Ve své podstatě ji považují i za nevýhodu tohoto modelu náhradní rodinné péče. Zabývají se především věkovou kategorií předškolního a mladšího školního věku. Vyjadřují obavu, že děti nebudou schopny pochopit, z jakého důvodu musí opustit rodinu a lidi, které mají rády a kteří mají rádi je. Úskalím, které negativně ovlivní další psychický vývoj dítěte, může tak být nezvládnutí přechodu dítěte z profesionální pěstounské rodiny do rodiny další. Tyto názory se plně shodují s názory Konečné a Sudové (2011), které pokládají odchod dítěte z rodiny a ztrátu citových vazeb za traumatické jak pro dítě, tak pro pěstouny. Rosenfeld et al. (1997) má za to, že takto traumatizované děti si mohou o lidech vytvořit obraz jako o nedůvěryhodných osobách, a to může ohrožovat jejich další sociální vývoj. Striová (2013) doplňuje, že naplňováním potřeb dítěte pečující osobou se také zvyšuje důvěra dítěte k této osobě.

Jak už jsem uváděla výše, konkrétní poznatky a zkušenosti s vlivem pěstounské péče na přechodnou dobu na sociální vývoj dětí do ní svěřovaných, nám ukáže čas.

Jeden z nejdůležitějších nedostatků pěstounské péče na přechodnou dobu vidí Schneiberg (2013) v absenci kontinuity lékařské péče. Podtrhuje automatické provádění různých testů a vyšetření v prvních dnech a týdnech života dětí v kojeneckých ústavech. V návaznosti na často rizikovou nebo neznámou anamnézu dítěte zdůrazňuje závažnost tohoto problému. I Čermáková (2012) potvrzuje důležitost včasného rozpoznání zdravotních problémů pro rychlé zahájení léčby. Z pohledu pěstounů nelze o této problematice s uvedenými odborníky příliš polemizovat, protože vyjma jednoho se žádný z respondentů dosud neseťkal u svěřeného dítěte s žádným závažnějším zdravotním problémem. V případě jednoho pěstouna bylo dítě řádně a včas

hospitalizováno v nemocnici, takže k žádné komplikaci nakonec také nedošlo. Jak bylo výzkumem zjištěno, běžnou lékařskou péčí zabezpečují pěstouni ve spolupráci s pediatry bez potíží. Plně respektují pokyny a doporučení lékařů, kteří k péči o děti v přechodném pěstounství přistupují velmi pečlivě a zodpovědně.

Pohledy pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí na poskytování lékařské péče dětem svěřeným profesionálním pěstounům se rozcházejí. Polovina respondentů vyjádřila souhlas s názory pěstounů a nevidí v zajištění zdravotní péče v pěstounské péči na přechodnou dobu problém, druhá polovina se v podstatě přiklání k vyjádřením odborníků, ale svou pozornost soustředila na děti nemocné, opožděné ve vývoji a s postižením. V těchto případech mnozí hovoří z konkrétních zkušeností, když hodnotí péči poskytovanou těmto dětem v ústavních zařízeních jako kvalitnější, bezpečnější a na vyšší odborné úrovni, a to zejména z hlediska bezproblémové dostupnosti lékařského zařízení a vybavení, soustavné přítomnosti lékařů na pracovišti a bohatých zkušeností odborného personálu, včetně zkušeností s různými anomáliemi, netypickými příznaky onemocnění a vad apod.

Diskutovaným problémem profesionální pěstounské péče je i její zákonem stanovená délka jednoho roku. Lexová a kol. (2013) poukazují na situace, kdy je tento čas nedostačující či není možné jeho dostatečnost odhadnout. V tomto směru Schneiberg (2013) demonstruje problém na zahraničních zkušenostech, kdy dítě za své dětství vystřídá dvacet a více pěstounských rodin, a na negativních následcích, které tato realita na dětech zanechává. I Zezulová (2012) zastává názor, že střídání výchovných prostředí, a zejména citových vazeb, je pro dítě i svět okolo riskantní. Cameron a Maginn (2009) vysvětlují, že potřeba někam patřit, je považována za nezbytný předpoklad pro dosažení pocitu sebeúcty a seberealizace. K tvrzením odborníků zaujímají pěstouni i pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí (vyjma jednoho) souhlasné stanovisko. Domnívají se, že takový stav by dítěti v žádném případě neprospěl. Bezpečí a jistotu, které dítě potřebuje, mu poskytuje stabilní místo. Pouze jeden z pracovníků náhradní rodinné péče je přesvědčen o tom, že je pro dítě lepší střídání kompetentních náhradních rodičů, než život v nefunkční rodině. Žádnému z nich však není takový případ v naší zemi dosud znám ani z vlastní zkušenosti ani ze

zkušeností kolegů pěstounů či kolegů pracovníků. Názory odborníků tak nelze z hlediska praxe podpořit ani vyvrátit.

Někteří respondenti dávají do souvislosti s tímto problémem možnost, že soudy projedávající budoucí situaci dítěte nestihnou soudní řízení ukončit před uplynutím roční lhůty trvání přechodného pěstounství. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že některá soudní řízení probíhají po dobu mnoha měsíců. Příčinou jsou nejčastěji procesní důvody, někdy také liknavost soudů. V záležitostech pěstounské péče na přechodnou dobu by tyto skutečnosti mohly způsobit komplikace, které by s ohledem na roční lhůtu stanovenou zákonem mohly zapříčinit přemístění dítěte do jiné přechodné rodiny. Tento fakt lze považovat za jedno z možných negativ pěstounské péče na přechodnou dobu.

Zejména v případě starších dětí je nutné považovat za důležitou spolupráci profesionálních pěstounů s biologickou rodinou dítěte. Klimeš (2014) uvádí, že pěstouni musejí být trénováni a připravováni na sanaci biologické rodiny, a to alespoň na úrovni komunikace a řízení styku rodičů s dětmi. K tomu dodává Bubleová a kol. (2014), že v případě přechodného pěstounství by dítěti, které se má vrátit zpět do své biologické rodiny, měly být kontakty s rodiči, případně příbuznými, ze strany pěstounů velmi podporovány. I Konečná a Sudová (2011) se domnívají, že do sanace původní rodiny a přípravy na návrat dítěte by měli být zahrnuti i profesionální pěstouni, do jejichž péče je dítě dočasně svěřeno. Výzkum ukázal, že praxe v tomto bodě koresponduje s teorií. Dotazovaní pěstouni zvládají kontakt s biologickými rodiči velmi dobře. Styky dětí s rodiči podporují, jeden z pěstounů je umožňuje i ve vlastním domácím prostředí. Shodně uvádějí, že návštěvy probíhají v atmosféře vstřícnosti a ochotné spolupráce. Někteří s nimi zůstávají v kontaktu i po odchodu dítěte z pěstounské rodiny.

Z vyjádření pěstounů jsem nabyla dojmu, že za situace předpokládaného návratu dítěte do vlastní rodiny plně chápou nutnost nepřerušování kontaktu ba naopak potřebu posilování vzájemné citové vazby mezi rodiči a dětmi. Vzhledem k tomu, že sami pěstouni se na dítě citově navazují, mají potřebu maximálně mu být v tomto směru nápomocní a konat v jeho zájmu.

Respondenti druhého výzkumného souboru zatím nemají mnoho zkušeností v oblasti spolupráce pěstounů profesionálů s biologickou rodinou dítěte. V rámci jejich

správních obvodů se dosud jednalo zejména o ranou pěstounskou péči. V těchto případech je biologická rodina bezvýznamná a nevyžaduje žádnou spolupráci. K problematice dětí s předpokládaným návratem do původní rodiny se vyjádřili teoreticky. Zde považují význam biologické rodiny za prvořadý a aktivní spolupráci profesionálních pěstounů s rodiči za klíčovou. Jsou postaveni do role významného prostředníka k zajištění kontinuity mezi dítětem a rodiči.

V další fázi rozhovorů jsem se stručně zaměřila i na kurz přípravy budoucích pěstounů, kritéria výběru pěstounů a zhodnocení činnosti doprovázející organizace. Součástí procesu zprostředkování náhradní rodinné péče je i posuzování žadatelů, jehož jednou etapou je i kurz odborné přípravy na přijetí dítěte do rodiny v rozsahu 72 hodin (Ptáček a kol., 2011). Ještě před uzákoněním pěstounské péče na přechodnou dobu Vrtbovská (2005) upozorňovala, že pokud budou pěstounským rodinám zajištěny dobré podmínky, včetně přípravy a vzdělání, lze o nich hovořit jako o profesionálních rodičích. Od pěstounů na přechodnou dobu se očekává porozumění důvodům a smyslu pěstounské péče, připravenost a ochota spolupracovat s rodinou dítěte, vybranou náhradní rodinou a dalšími odborníky, schopnost zaznamenávat problémy či potřeby dítěte, a dále se vzdělávat (Pojetí pěstounské péče na přechodnou dobu, 2014). Převážná většina pěstounů ohodnotila kurz přípravy bezesporu kladně. Domnívají se, že je absolvované zážitkové metody, sdílení zkušeností a získané informace skutečně dobře připravily na výkon činnosti pěstounské péče. V žádném případě jej nepovažují za zbytečný. Pouze jeden z respondentů nebyl s kurzem spokojen. Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí hodnotili nejen kurz odborné přípravy, ale vyjadřovali se i ke kritériím výběru pěstounů na přechodnou dobu. Polovina se domnívá, že současná kritéria výběru i podoba kurzů přípravy jsou vyhovující a dostatečné. Druhá polovina respondentů by parametry výběru zpřísnila a ještě více vyspecifikovala. Zaměřila by se na oblast sourozeneckých skupin, zdravotnického výcviku a důkladnějšího prověřování případné zadluženosti žadatelů.

V zásadě se všichni respondenti ztotožňují s výroky odborné literatury a je zřejmé, že i praxe se ubírá směrem v souladu s požadavky legislativy. Jsem názoru, že nepochybně záleží na výběru lektorů, resp. organizace kurzy pořádající. Je jisté, že

existují různé úrovně kvality a přístupu ke vzdělávání i na straně těchto organizací. Domnívám se, že vybraní respondenti se stali profesionály i díky absolvovanému kvalitnímu kurzu odborné přípravy na výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. Pokud jde o kritéria výběru pěstounů, i já si myslím, že čím vyšší náročnost, tím lépe. Jsou přece vybíráni lidé, kteří mají vychovávat děti zatížené těžkými životními situacemi, nedůvěřivé, lehce zranitelné a mající potřebu bezvýhradného přijetí. Práce s takovými dětmi vyžaduje na straně pěstounů vzdělání, bohaté zkušenosti, životní zralost a stoprocentní připravenost a profesionalitu.

V současné době stále Krajský úřad Jihočeského kraje přijímá žádosti zájemců o výkon přechodného pěstounství. Informace z poslední doby však naznačují, že kapacita profesionálních pěstounů pro Jihočeský kraj bude brzy naplněna. Pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí se přiklánějí k názoru, že v současné době je pěstounů na přechodnou dobu dostatek. Aktuálně je zcela pokryta péče o děti ve věku 0 – 6 let věku.

Činnost doprovázející organizace, tzv. doprovázení spočívá dle Macely (2013) v činnostech informačních, konzultačních a pomáhajících. Jedná se např. o intenzivní pomoc v období po přijetí dítěte do rodiny a v období jeho přechodu do péče následné. Výzkumem bylo zjištěno, že doprovázející organizace splňují výše uvedené požadavky. Pěstounům, kteří oceňují jejich profesionalitu a vstřícnost, jsou v případě potřeby ochotně nápomocné. Kromě zmiňovaných situací je pro pěstounské rodiny velmi významná asistence doprovázejících organizací při spolupráci s biologickou rodinou. Pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí označili doprovázející organizace za potřebné a důležité. Zdůrazňují spíše jejich pomoc partnerskou – podpora pěstounů, sdílení zkušeností, udílení rad, pomoc při prosazování zákonných nároků apod. Za ne zcela v pořádku považují benevolenci legislativy ke svobodné volbě pravidel činnosti. V důsledku toho se odlišují jednotlivé postupy při práci, kvalita přístupu a míra pečlivosti a zodpovědnosti. Jednoduše řečeno není činnost doprovázejících organizací sjednocena.

Otázky vypracované pro pracovníky sociálně-právní ochrany dětí zahrnovaly i otázky zaměřující se na kategorie dětí, které jsou nebo naopak nejsou pro pěstounskou péči na přechodnou dobu vhodné. Konečná a Sudová (2011) považují z hlediska věku

děti za vhodnou kategorii novorozence a kojence, kteří čekají na zprostředkování trvalé náhradní rodinné péče. Gabriel a Novák (2008) uvádějí výčet dětí v situacích, za nichž není jejich pobyt ve vlastní rodině v jejich zájmu. Zahrnují do nich např. i děti nemocné, s poruchami chování či vrácené z neúspěšné formy náhradní rodinné péče. Zábranská (2012) se domnívá, že právě pro děti naposledy vyjmenované není tento typ péče vhodný, protože vyžaduje vysokou odbornost poskytované péče. Konečná a Sudová (2011) k tomu dodávají, že z hlediska zdravotního znevýhodnění dítěte se jedná o faktor ztěžující život rodiny, a je potřeba, aby s ním uměla zacházet, aby byla speciálně vyškolená.

Názory pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí se plně ztotožňují s tvrzením Konečné a Sudové. I oni považují pěstounskou péči na přechodnou dobu nejvhodnější zejména pro novorozence určené k osvojení. Z hlediska dalšího věku dětí se jejich názory liší. Některým respondentům se jeví poměrně vhodné pro profesionální pěstounskou péči i děti mladšího školního věku a děti bez závažných zdravotních problémů. Další respondenti pokládají umístování dětí tohoto věku do přechodného pěstounství za rizikové s ohledem na negativní vliv připoutání dítěte k pěstounům v návaznosti na následující odchod. Z hlediska důvodů pro umístění považují za důvodné krátkodobé situace, po jejichž odeznění se může dítě vrátit zpět do své rodiny. Pokud jde o děti nemocné, s výchovnými problémy či traumatizované, pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí souhlasí s důvody uvedenými odborníky, pro které se nejedná o děti vhodné pro tento typ náhradní rodinné péče.

Vzhledem k tomu, že ze zjištěných výsledků je zřejmé, že do pěstounské péče na přechodnou dobu jsou v současné době umístovány z převážné většiny děti novorozeneckého a kojeneckého věku, nelze vyhodnotit míru vhodnosti či nevhodnosti svěřování do přechodného pěstounství u starších dětí.

K problematice umístování starších dětí do profesionálních pěstounských rodin se okrajově vyjadřovali ve svých odpovědích i pěstouni na přechodnou dobu. S přijetím dítěte školního věku nemá nikdo z nich zatím žádné zkušenosti. Ačkoli počítají se situací, že jim může být takové dítě svěřeno, zmiňují obavy a pocity nejistoty ve smyslu zdárného zvládnutí situace.

Poslední částí mého výzkumu byla analýza opatrovnických spisů Om dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu v rámci správních obvodů respondentů SP 1 až SP 10. Účelem analýzy bylo zjištění nejčastějších důvodů, pro které jsou děti do přechodné pěstounské péče umisťovány. Výsledky se shodují s výsledky zjištěnými rozhovory s respondenty obou výzkumných souborů, tzn. nejčastějším důvodem pro svěření dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu je absence pobytu novorozenců a kojenců v ústavních zařízeních v průběhu procesu zprostředkování osvojení, čímž je ve své podstatě podpořen názor Konečné a Sudové (2011), které považují pro pěstounskou péči na přechodnou dobu z hlediska věku dětí za vhodnou kategorii novorozence a kojence, kteří čekají na zprostředkování trvalé náhradní rodinné péče.

*Na první výzkumnou otázku **Jak hodnotí pěstounskou péči na přechodnou dobu pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí**, lze odpovědět, že pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí hodnotí pěstounskou péči na přechodnou dobu relativně kladně, ačkoli vůči některým jejím aspektům zastávají kritický názor. Domnívají se, že s ohledem na poměrně krátkou dobu fungování této formy náhradní rodinné péče není zatím k dispozici dostatek praktických zkušeností.*

*Na druhou výzkumnou otázku **Jaké zkušenosti mají s pěstounskou péčí na přechodnou dobu pěstouni, kteří ji vykonávají**, lze odpovědět, že v podstatě všichni dotazovaní pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu, mají zatím s výkonem této činnosti z převážné většiny dobré zkušenosti. Do současné doby žádný z nich neměl potřebu řešit závažnější problémy. Za nejnáročnější součást péče o svěřené děti považují jejich předávání do další péče, a to z důvodu citové angažovanosti obou stran – dětí i pěstounů.*

*Na třetí výzkumnou otázku **Jaké jsou nejčastější důvody pro umístění dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu**, lze odpovědět, že nejčastějším důvodem pro umístění dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu je možnost pobytu novorozenců a*

kojenců v rodinném prostředí namísto v ústavním zařízení v průběhu procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, většinou osvojení.

6 Závěr

Pěstounská péče na přechodnou dobu je v poslední době velmi diskutovaným tématem v oblasti náhradní rodinné péče, jejíž charakter by měla do budoucna zcela změnit.

Cílem praktické části diplomové práce bylo zhodnotit profesionální pěstounskou péči z pohledu sociálních pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí a z pohledu pěstounů, kteří ji vykonávají.

Výzkumné soubory tvořili pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností vykonávající agendu náhradní rodinné péče a pěstouni, kteří pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonávají.

K dosažení cíle byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu a technika osobního polořízeného rozhovoru. Informace získané z rozhovorů byly doplněny o údaje pořízené analýzou sekundárních dokumentů.

Reálné výsledky výzkumu dokazují, že zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu nejsou prozatím velké. Lze říci, že tato forma náhradní rodinné péče v podstatě aktivně funguje po dobu posledních dvou let. Nejčastější věkovou kategorií dětí do ní svěřovaných je kategorie novorozenců a kojenců s prognózou osvojení, v jejichž přednostním zájmu je strávit dobu před předáním do péče nových „rodičů“ v přirozeném rodinném prostředí profesionální pěstounské rodiny.

Nevhodnými pro umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu se jeví děti s těžkým zdravotním postižením a děti s výchovnými problémy vyžadující odbornou a specifickou péči. Vzhledem k nedostatku dosavadních zkušeností s pobytem starších dětí v profesionálních pěstounských rodinách není také možné v současné době vyhodnotit míru jejich vhodnosti pro tento typ pěstounské péče.

Respondenti obou výzkumných souborů hodnotí pěstounskou péči na přechodnou dobu relativně kladně. Bezesporu pozitivně ji vnímají pěstouni. Své dosavadní zkušenosti prezentují také pozitivně. Péče o svěřené děti, ke které přistupují velmi zodpovědně, je naplňuje a obohacuje. Považují ji za smysluplnou a přínosnou.

Konkrétní výsledky výzkumu ukazují, že přínosem profesionální pěstounská péče pro děti je poskytování vzor způsobu života v běžné rodině, vytvoření schopnosti navazovat citovou vazbu a především individuální přístup k dětem. To všechno jsou důležité faktory ovlivňující příznivě jejich další vývoj. Na druhou stranu právě navázání vzájemné citové vazby mezi dítětem a pěstouny, k němuž automaticky dochází, a její odchodem dítěte do další péče způsobené následné přerušení, paradoxně může způsobit na straně dítěte citové strádání. Proces předávání dítěte do další péče představuje velmi náročné období i pro pěstouny.

Za diskutabilní lze považovat problematiku zajištění lékařské péče dětem v přechodném pěstounství, a to zejména dětem nemocným, opožděným ve vývoji či s postižením. V těchto případech se jeví vhodnější odborná péče poskytovaná v ústavních zařízeních. V případě dětí zdravých a vyvíjejících se přiměřeně jejich věku je zajištění zdravotní péče zcela bezproblémové.

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu svědčí ve svém základě jednoznačně pro blaho a zájem dítěte. Avšak v mnoha ohledech je pro krátkou dobu svého působení velkou neznámou. Teprve dlouhodobější zkušenosti přinesou konkrétnější výsledky, které potvrdí či vyvrátí současné pochybnosti a odpoví na dosud nezodpovězené otázky. Klíčovou roli lze bezpochyby připsat výběru pěstounů – profesionálů a výběru dětí, které jsou do přechodného pěstounství svěřovány.

Výsledky mé diplomové práce mohou být poskytnuty pracovníkům orgánů sociálně-právní ochrany dětí a pracovníkům krajských úřadů, v jejichž kompetenci je výběr pěstounů a ve spolupráci se sociálními pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany dětí rozhodují o vhodnosti dětí pro umístění do přechodné pěstounské rodiny. Přínosem může být tato práce také lektorům zajišťujícím kurzy odborné přípravy a vzdělávání sociálních pracovníků.

Vzhledem k tomu, že v současné době se dlouhodoběji výkonem pěstounské péče na přechodnou dobu zabývá jen malé procento pěstounských rodin, domnívám se, že by bylo užitečné zabývat se touto problematikou znovu po uplynutí delšího časového období.

7 Seznam použitých zdrojů

1. BOWLBY, John, 2010. *Vazba*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-670-4.
2. BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2007. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 3. vydání. Praha: Obecně prospěšná společnost při Nadaci Terezy Maxové. ISBN neuvedeno.
3. BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2010. *Adopce. com. Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 4. vydání. Praha: Spolu dětem o. p. s. ISBN neuvedeno.
4. BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2013. *Adopce. com. Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 5. vydání. Praha: Spolu dětem o. p. s. ISBN neuvedeno.
5. BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2014. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek. ISBN 978- 80-87455-19-7.
6. CAMERON, R. J. (Seán) a Colin MAGINN, 2012. *Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Univerzita Karlova 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie a VFN. ISBN 978-80-87652-61-9.
7. ČERMÁKOVÁ, Monika, 2012. *Dítě v náhradní rodinné péči očima pediatra*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. ISBN 978-80-87455-10-4.
8. ČESKO. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, v platném znění.
9. ČESKO. *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, v platném znění.
10. DE WOLFF, M.S., VAN IJZENDOORN, M.H., August 1997. *Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment*. Child Developmen, Volume 68, Number 4, Pages 571-591. [online]. [cit. 16-11-2014]. Dostupné z: <http://www.marinusvanijzendoorn.nl/wp->

<content/uploads/2012/07/De-Wolff-Van-IJendoorn-1997.-Child-Development.-Sensitivity-Attachment-meta-analysis-parental-antecedents.pdf>.

11. DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Dotisk 3. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 80-264-0139-7.
12. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK., 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1788-3.
13. GROSSMAN, K. E., WATERS, E. and GROSSMAN, K., 2006. *Attachment for Infancy to Adulthood*. New York: Guilford Press. ISBN 1-5938-5381-5, 978-1-5938-5381-5.
14. HENDL, Jan, 2008. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. 2. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.
15. HOFROVÁ, Veronika a Eva ROTREKLOVÁ, 2008. Kritická místa v systému náhradní rodinné péče a možnosti změny. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z VIII. celostátního semináře NRP Brno, 1. – 2. 10. 2008*. Brno: Triada. ISBN 978-80-254-3541-0.
16. KLIMEŠ, Jeroným, 2014. *Pěstounská péče na přechodnou dobu*. [online]. [cit. 09-11-2014] Dostupné z: http://www.klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html
17. KOLUCHOVÁ, Jana, 1992. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. ISBN 80-85529-01-7.
18. KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVÁ, 2011. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. ISBN 978-80-87455-08-1.
19. KUBÍČKOVÁ, Hana, 2011. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7464-017-9.
20. LEXOVÁ, J., H. PAZLAROVÁ, T. ŠTOKROVÁ, O. MATOUŠEK, 2013. *Sborník dobré praxe. Kazuistiky z náhradních rodin*. Praha: Asociace náhradních rodin České republiky, o. s. ISBN 978-80-905600-0-0.

21. MACELA, Miloslav, 2013. Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu. *MPSV.cz* [online]. 15. března 2013 [cit. 05-11-2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>.
22. MATĚJČEK, M., V. BUBLEOVÁ a J. KOVAŘÍK, 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vydání. Praha: Psychiatrické centrum Praha. ISBN 80-85121-89-1.
23. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 1999. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 80-7169-897-0.
24. MATĚJČEK, Zdeněk et al., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.
25. MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.
26. MATOUŠEK, Oldřich, 1995. *Ústavní péče*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-08-7.
27. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
28. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI, 2014. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku*. Praha: Komise pro aplikaci nové civilní legislativy Ministerstva spravedlnosti. ISBN nevedeno.
29. MPSV. Celkem potřebujeme pět set rodin na přechodnou dobu, 2014. *MPSV.cz* [online]. 22. ledna 2014 [cit. 17-11-2014]. Dostupné z: <http://mpsv.cz/cs/17101>.
30. MPSV. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí. *MPSV.cz* [online]. 2006-2013 [cit. 17-11-2014]. Dostupné z: <http://mpsv.cz/cs/3878>.
31. NADAČNÍ FOND J&T. Pěstounů na přechodnou dobu přibývá, ale pořád je jich málo, 2014. *Nadační fond J&T.cz* [online]. 6. února 2014 [cit. 17-11-2014]. Dostupné z: <http://www.nadacnifondjt.cz/pestounu-na-prechodnou-dobu-pribyva-ale-porad-je-jich-malo--n35.html>.
32. NATAMA. Pěstounská péče na přechodnou dobu. *Natama.cz* [online]. [cit. 20-11-2014]. Dostupné z: <http://natama.cz/?sid=19/>.

33. NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRUŠOVÁ, 2004. *K vybraným otázkám osvojovaných dětí*. Praha: Linde. ISBN 80-86131-56-4.
34. NOŽÍŘOVÁ, Jana, 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde. ISBN 978-80-8613191-7.
35. OPATŘIL, Miroslav, 2003. K tématu profesionální pěstounské péče. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče, Sborník z III. celostátního semináře NRP Brno, 29. – 30. 9. 2003*. Brno: Trialog. ISBN neuvedeno.
36. PETRÁŠOVÁ, Jana, 2008. Odborné vedení při obnovení vztahů mezi dětmi vyrůstajícími mimo rodinu a jejich rodiči. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z VIII. celostátního semináře NRP Brno, 1. – 2. 10. 2008*. Brno: Triada. ISBN 978-80-254-3541-0.
37. PTÁČEK, Radek a Hana KUŽELOVÁ, 2011a. Vliv náhradní péče na psychický vývoj dítěte. *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 13, č. 7, s. 1. ISSN 1212-866X.
38. PTÁČEK, Radek a Hana KUŽELOVÁ, 2011b. Emocionální vývoj dítěte v prostředí náhradní výchovné péče. *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 13, č. 9, s. 1. ISSN 1212-866X.
39. PTÁČEK, Radek et al., 2011. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-039-6.
40. ROSENFELD AA., PLILOWSKI D., FINE P. et al., 1997. *Foster care: an update*. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry. [online]. [cit. 15-11-2014]. Dostupné z: http://www.aap.org/en-us/advocacy-and-policy/aap-health-initiatives/healthy-foster-care-america/Documents/Ch3_PP_%20Developmental.pdf.
41. ROTREKLOVÁ, Eva a Veronika HOFROVÁ, 2006. Pěstounská péče na přechodnou dobu. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z VI. celostátního semináře NRP Brno, 2. – 3. 10. 2006*. Brno: Triada. ISBN neuvedeno.
42. ROTREKLOVÁ, Eva, 2006. Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí – nové podmínky pro sanaci narušeného rodinného prostředí a náhradní rodinnou

- péči. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z VI. celostátního semináře NRP Brno, 2. – 3. 10. 2006.* Brno: Triada. ISBN neuvedeno.
43. RPP. Jaké jsou hlavní přínosy pěstounské péče na přechodnou dobu?, 2014. *RPP.cz* [online]. 19. února 2014 [cit. 9-11-2014]. Dostupné z: <http://www.rpp.cz/inpage/proc-pestounska-pece-na-prechodnou-dobu-pomaha/>.
44. RPP. Pojetí pěstounské péče na přechodnou dobu. *RPP.cz* [online]. [cit. 19-11-2014]. Dostupné z: <http://www.rpp.cz/soubor/pppd-a-rpp-vyklad-mpsv/>.
45. RPP. Raná pěstounská péče, 2012. *RPP.cz* [online]. 20. ledna 2012 [cit. 17-11-2014]. Dostupné z: <http://www.rpp.cz/inpage/predani-ditete-a-podpora-prebirajici-rodiny/>.
46. SCHAEFFEROVÁ, Edith, 1995. *Co je rodina?* 1. vydání. Praha: Návrat domů. ISBN 80-85495-41-4.
47. SCHNEIBERG, František, 2004. Je třeba měnit systém náhradní rodinné péče? In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z IV. celostátního semináře NRP Brno, 4. – 5. 10. 2004.* Brno: Trialog. ISBN neuvedeno.
48. SCHNEIBERG, František, 2013. Pediatri kritizují přechodné pěstounství. *Medical tribune.cz* [online]. 10. prosince 2013 [cit. 9-11-2014]. Dostupné z: www.tribune.cz/clanek/31723-pediatri-kritizuji-prechodne-pestounstvi/.
49. SOBOTKOVÁ, Irena, 2003. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost.* 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 80-86552-62-4.
50. SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny.* 2. přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.
51. STRIOVÁ, Miroslava, 2013. *Děti, které se rodí v srdci.* 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0359-9.
52. SURYNEK, Alois, Růžena KOMÁRKOVÁ a Eva KAŠPAROVÁ, 2001. *Základy sociologického výzkumu.* 1. vydání. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-038-4.
53. ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy.* 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.

54. TOBIÁŠOVÁ, Marcela, 2014. O peníze až v první řadě. *VZD.cz* [online]. 21. ledna 2014 [cit. 9-11-2014]. Dostupné z: <http://www.vzd.cz/o-penize-az-v-prvni-rade>.
55. TUTT, N., 1974. *Care or Custody (Community Homes and the Treatment of Delinquency)*. New York: Agathon Press. ISBN 0-8786-049-4.
56. VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
57. VRÁNOVÁ, Lucie, 2011. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. ISBN 978-80-87455-09-8.
58. VRTBOVSKÁ, Petra, 2005. Sociální práce s dítětem a rodinou v obtížné situaci. *Natama.cz* [online]. 2005 [cit. 22-11-2014]. Dostupné z: <http://www.natama.cz/imgdata/106/img109.zip>.
59. ZÁBRANSKÁ, Martina, 2012. Pěstounská péče na přechodnou dobu má své místo. *VZD.cz* [online]. 13. června 2012 [cit. 9-11-2014]. Dostupné z: <http://www.cijedite.cz/?nav=aktuality/ostatni/135-zabranska-pestounska-pec.html>.
60. ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1

Otázky pro respondenty výběrového souboru N1

Příloha č. 2

Otázky pro respondenty výběrového souboru N2

Příloha č. 1

Otázky pro respondenty výběrového souboru N1

1. Co Vás motivovalo k tomu stát se pěstouny na přechodnou dobu?
2. O kolik dětí a jakého věku jste zatím v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu pečovali?
3. Jak změnila pěstounská péče na přechodnou dobu život Vaší rodiny?
4. Pokud máte vlastní děti žijící v rodině, jak ony přijímají děti v pěstounské péči?
5. Museli jste čelit nějakým závažným problémům v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu? Pokud ano, jakým?
6. Jaké máte zkušenosti s ranou pěstounskou péčí?
7. Jak zvládáte proces předávání dětí do další péče?
8. Daří se Vám nevázat se citově k dítěti, o které v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu pečujete?
9. V čem je podle Vás doba strávená v pěstounské péči na přechodnou dobu pro dítě přínosem?
10. Domníváte se, že je dítěti v pěstounské péči na přechodnou dobu, zejména pokud se jedná o ranou pěstounskou péči, dostatečně zajištěna potřebná lékařská péče?
11. Jakým způsobem dokumentujete průběh pěstounské péče, resp. historii dítěte?
12. Jaké jsou Vaše zkušenosti se spoluprací s biologickou rodinou dítěte?
13. Jaký je Váš názor na konstatování, že dítě v rámci přechodného pěstounství vystřídá dvacet a více pěstounských rodin za své dětství?
14. Byla podle Vašeho názoru dostatečná Vaše příprava (kurz přípravy) na pěstounskou péči na přechodnou dobu?
15. Jak hodnotíte činnost Vaší doprovázející organizace?

Příloha č. 2

Otázky pro respondenty výběrového souboru N2

1. Kolik pěstounských rodin na přechodnou dobu máte ve svém správním obvodě?
2. Kolik dětí z Vašeho správního obvodu a jakého věku bylo od 1. 1. 2013 umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu?
3. Pro které děti je dle Vašeho názoru pěstounská péče na přechodnou dobu vhodná a proč?
4. Pro které děti není pěstounská péče na přechodnou dobu vhodná a proč?
5. V čem spatřujete výhody pěstounské péče na přechodnou dobu?
6. V čem spatřujete nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu?
7. Jaký máte názor na požadavek nenavazovat citovou vazbu mezi pěstouny na přechodnou dobu a dítětem, o které pečují?
8. Jak hodnotíte zajištění lékařské péče dítěti, zejména pokud se jedná o ranou pěstounskou péči, ze strany pěstounů na přechodnou dobu?
9. Jaký je Váš názor na konstatování, že dítě v rámci přechodného pěstounství vystřídává dvacet a více pěstounských rodin za své dětství?
10. Jaký je podle Vás u pěstounské péče na přechodnou dobu význam biologické rodiny?
11. Jaký je Váš názor na funkci doprovázejících organizací?
12. Jak hodnotíte kritéria výběru pěstounů na přechodnou dobu a jejich přípravu na výkon pěstounské péče na přechodnou dobu?
13. Je podle Vašeho názoru počet pěstounů na přechodnou dobu v současné době dostatečný?